

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота
Освітній ступінь – бакалавр

на тему

**ПРОЯВИ ІНТЕРСЕКЦІЙНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ФЕМІНІСТИЧНОГО
ТА ЛЕСБІЙСЬКОГО РУХІВ В УКРАЇНІ**

Виконала студентка 4 р.н.:

Щерба Дзвенислава-Марія Іванівна

Наукова керівниця:

кандидатка соціологічних наук,

доцентка

Марценюк Тамара Олегівна

Рецензентка:

докторка соціологічних наук,

професорка

Оксамитна Світлана Миколаївна

Кваліфікаційна робота захищена з

оцінкою «_____» Секретар

ЕК: _____ «__»

_____ 2021 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФЕМІНІСТИЧНОГО ТА ЛЕСБІЙСЬКОГО РУХІВ.....	6
1.1 Визначення основних понять суспільно-політичних рухів.....	6
1.2 Зв'язок між лесбійським та феміністичним рухом у гендерних студіях	12
1.3 Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів у міжнародному контексті.....	17
РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН ІНТЕРСЕКЦІЙНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ЛЕСБІЙСЬКОГО ТА ФЕМІНІСТИЧНОГО РУХУ В УКРАЇНІ.....	25
2.1 Методологічні засади дослідження.....	25
2.2 Становлення та діяльність лесбійського руху в Україні.....	30
2.3 Феміністичний та лесбійський рух в Україні: прояви інтерсекційності та конфлікти.....	40
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	66
ДОДАТОК А Гайд для проведення інтерв'ю.....	66
ДОДАТОК Б Транскрипти інтерв'ю	69
ДОДАТОК В Таблиці для аналізу даних інтерв'ю.....	81

ВСТУП

Сучасний феміністичний рух характеризується включенням у свій порядок денний жінок з різним бекграундом і соціальними характеристиками. Так, це може бути різний вік, етнічність, походження, соціальний клас, раса, сексуальна орієнтація, наявність або відсутність інвалідності тощо. Крім того, через різноманіття течій феміністичному рухові характерні відмінності в баченнях тих чи інших феноменів, які стосуються теми прав жінок. Наприклад, ставлення до практик краси та варіативності в проявах сексуальності й сексуальної поведінки, дихотомія «проституція/секс-робота», характерна для радикального та ліберального фемінізму, включення у феміністичний рух трансгендерних людей та чоловіків-профеміністів. Окремим аспектом є також питання видимості в межах феміністичного руху лесбійок та бісексуальних жінок, адже через загальний рівень гомофобії протягом тривалого часу ці соціальні категорії залишалися «невидимими» в межах руху, а сам феміністичний рух характеризувався радше гетеросексуальними жінками середнього класу.

Варто також зазначити про різні ставлення до феміністичного руху в межах лесбійської спільноти, адже через загальну патріархальну культуру та інтерналізовані уявлення про гендерні ролі та нормативні гендерні експресії в межах цієї соціальної категорії також поширені стереотипні уявлення про гендерні ролі та місце жінки у суспільстві. Так, наприклад, прояви фемінності асоціюються з пасивністю та слабкістю, в той час як більш маскулінна поведінка та зовнішність асоціюється з силою та мужністю. Такі уявлення стали підґрунтям для формування окремих ієрархій у межах лесбійської спільноти, за яких маскулінним лесбійкам притаманні характеристики, які можна асоціювати з проявами гегемонної маскулінності (беземоційність, агресія, грубість, самостійність, сексуальна активність), а фемінним відведено більш пасивну роль, яка в загальному дискурсі асоціюється з нормативною соціальною роллю жінки.

Однак, і феміністичний рух, і лесбійський рух переживають трансформації, пов'язані з загальними процесами модернізації суспільства, тож можна говорити про деяке поєднання феміністичного та лесбійського рухів та перетин цих двох ідентичностей. Говорячи про український контекст, ще у 2001 році було створено першу лесбійську та феміністичну організацію «Жіноча мережа», активістки якої займалися просвітницькою діяльністю, проведенням мирних зібрань, а також мобілізацією та об'єднанням спільноти. У 2007 році було також створено організації «Сфера» (м. Харків) та «Інсайт» (м. Київ), які аналогічно працюють з лесбійками та бісексуальними жінками. Тобто, попри загальну невидимість лесбійок у феміністичному русі та в суспільному дискурсі, ситуація змінюється, і доцільно говорити про феномен інтерсекційності в межах феміністичного та лесбійського рухів в Україні.

Об'єктом дослідження є лесбійський та феміністичний рух в Україні загалом та активістки лесбійського та феміністичного рухів зокрема. Предметом – прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні.

Мета даного дослідження – визначити прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні. Для її досягнення виокремлено такі завдання:

1. Визначити місце лесбійського руху в системі класифікацій суспільно-політичних рухів.
2. Систематизувати теоретико-методологічні підходи до вивчення діяльності лесбійського руху.
3. Виокремити прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів у міжнародному контексті.
4. Визначити напрями діяльності лесбійського руху в Україні.
5. Окреслити прояви інтерсекційності та конфлікти в контексті взаємодії лесбійського та феміністичного рухів в Україні.

Теоретико-методологічною базою роботи є соціально-конструктивіська парадигма Мішеля Фуко, а саме його тлумачення конструювання людської сексуальності, оскільки в даному дослідженні мова йде про конструювання суспільно-політичного руху на ґрунті спільної сексуальної орієнтації та її інтерналізація як однієї з ключових характеристик власної ідентичності. Крім того, було використано критичний підхід Марка Стайна та Джона Д'Еміліо в контексті аналізу активістських практик та стратегій, характерних для громадських організацій та низових ініціатив, а також дослідження в сфері феміністичних студій Гейл Рубін та Адріани Річ. З іншого боку, для більш ґрунтовного аналізу феноменів виникнення та діяльності лесбійського та феміністичного рухів було використано дослідження суспільно-політичних рухів Юргена Габермаса, Маріо Діані, Майєра Зальда та Берти Тейлор.

Емпіричною базою дослідження є 13 напівструктурованих фокусованих інтерв'ю з активістками, залученими в діяльність лесбійського та феміністичного руху в Україні, для отримання їхніх суб'єктивних досвідів та різноманіття думок з приводу діяльності руху. Даний метод є релевантним, адже дослідження передбачає чутливу тематику; а також ставить собі за завдання визначити прояви та напрями діяльності лесбійського руху в Україні.

РОЗДІЛ 1. ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФЕМІНІСТИЧНОГО ТА ЛЕСБІЙСЬКОГО РУХІВ

1.1 Визначення основних понять суспільно-політичних рухів

Концептуалізуючи поняття суспільно-політичного руху, можна дійти до його тлумачення як «організаційної форми діяльності колективних акторів, яка спрямована на характер соціальної структури суспільства, політичні інститути, які її регулюють, чи культурні шаблони соціальної взаємодії» (Гомза, 2018, с.12). При цьому невід'ємним аспектом є саме політична складова, яка передбачає певні політичні вимоги з метою зміни наявного соціального порядку або ж збереження статусу-кво. Власне, вона пов'язана і з попереднім визначенням, адже, аналізуючи феномен будь-якого суспільно-політичного руху, йому притаманні діяльність «назовні» (Гомза, 2018), яка зрештою має стати передумовою для змін у колективній поведінці, а також реагування на певні соціальні проблеми, які здаються важливими та такими, що потребують вирішення для тієї чи іншої соціальної категорії. Будь-який суспільно-політичний рух спрямований на зміну індивідів, соціальних інституцій чи соціальної структури в цілому (McCarthy & Zald, 2009). Тобто, аналізуючи поняття соціального руху з цього боку, його також можна розглядати як форму політики незгоди. Так, розглядаючи феміністичний рух, він виник як організаційна форма діяльності жінок-активісток, які виступали за зміну усталених уявлень про «традиційні» гендерні ролі та місце жінки в суспільстві, а також розширення прав жінок. Відповідно, діяльність руху спрямовувалась як на характер соціальної структури, так і на політичні інституції (якщо мова йшла про законодавчі зміни, наприклад, надання жінкам права голосу, або ж прийняття законодавства з протидії сексуальним домаганням) та культурні шаблони соціальних взаємодій з основною метою змінити становище жінок у суспільстві. Аналогічно, лесбійський рух так само виступав за зміни у становищі лесбійок і бісексуальних жінок в умовах загальної гомофобії на міжособистісному та інституційному рівнях. Тобто,

можна зробити висновок, що згідно з даним визначенням, і феміністичний і лесбійський рух можна характеризувати як суспільно-політичні рухи за рахунок їх організаційної форми діяльності та політичної складової, спрямованої на досягнення змін у суспільстві.

Для аналізу суспільно-політичного руху також важливим є соціальний бекграунд, у якому діє рух, оскільки він визначає як тактики та стратегії руху, так і його можливості для рекрутингу (McCarthy & Zald, 2009), а також цілі та напрями діяльності, оскільки, як вже було зазначено, суспільно-політичний рух спрямований на зміну інституцій, індивідів та соціальної структури з її нормами та цінностями. Так, аналізуючи феномен лесбійського руху в Україні з позиції ширшого соціального контексту, він виник у відповідь на загальні процеси лібералізації в Україні, які розпочалися зі здобуттям країною незалежності та декриміналізації гомосексуальності. Однак, через закріплені в суспільстві норми та цінності та зростання впливу релігійних інституцій, прогрес зі сприйняттям ЛГБТ-людей та зміною «традиційних» гендерних ролей відбувався повільніше, ніж на це був запит з боку певних соціальних категорій.

Надалі також варто зазначити, що у тлумаченні суспільно-політичних рухів можна виділити організаційний та інтеракційний підхід (Гомза, 2018). Так, за Марком Діані, організаційному підходу характерні мобілізація на ґрунті соціального конфлікту, формування спільної колективної ідентичності на підставі спільного бачення та розуміння подій, які відбуваються, обмін матеріальними та символічними ресурсами між учасниками та учасницями руху. Інакше кажучи, за організаційним підходом, суспільно-політичний рух можна розглядати як особливу соціальну організацію з набором її норм, цінностей та групових практик, які допомагають конструювати колективну ідентичність в межах руху. За інтеракційним підходом, суспільно-політичний рух розглядається радше як форма вияву незгоди для впливу на політичний процес за допомогою наявних ресурсів. Тобто, з цього боку суспільно-політичний рух може розглядатися як реакція на певну соціальну проблему

та форма колективної дії для її вирішення. Надалі фокус уваги буде зосереджено саме на організаційному підході для аналізу українського лесбійського та феміністичного руху.

Говорячи про теорії походження суспільно-політичних рухів, можна виокремити теорію нових суспільних рухів (Гомза, 2018, с. 45), які спрямовані саме на захист колективної ідентичності чи певного способу життя. Власне, ця ідентичність і стає фактором, який і об'єднує, і мобілізує індивідів у суспільно-політичний рух. Тобто, в цьому контексті, в центрі уваги стоїть певна соціальна характеристика, яка є базисом для появи руху. Цей феномен є продуктом постмодерних суспільств та нерозривно пов'язаний з загальними процесами емансипації та індивідуалізації, які ставлять у центр не колективне, а індивідуальне, зокрема індивідуальну ідентичність, яка не потребує асиміляції відповідно до усталених у суспільстві норм і цінностей.

Так, Юрген Габермас зазначає, що основні конфлікти в сучасних європейських суспільствах відбуваються в сферах культурної репродукції, соціалізації та соціальної інтеграції (1981), що свідчить про відхід від матеріалістичного розуміння конфлікту та перехід до «тихої революції» у сфері цінностей і ставлень» (1981). Серед них Габермас виокремлює проблеми якості життя, рівності, прав людини особистої участі та самореалізації (1981). Тобто, для нових суспільних рухів характерне саме зосередження на особистому та особистих стилях життя на протиположності системі з усталеними нормами та цінностями, в які ці стилі життя можуть не вписуватися.

Ще одним аспектом нових суспільних рухів є глобалізація та транснаціональна дифузія (Johnston & Lio, 1998), яка дозволяє діяти суспільно-політичним рухам зі схожими фокусами уваги скоординовано у різних країнах світу, застосовуючи схожі тактики та підіймаючи однакові теми. Цьому феномену сприяють як зростання крос-національної мобільності, так і медіа (Johnston & Lio, 1998).

Крім того, доцільно зробити висновок, що інтерсекційність, тобто зв'язок, або перетин кількох значимих ознак, на ґрунті яких конструюється ідентичність індивіда або групи індивідів, є теж характеристикою нових суспільних рухів, адже, як вже було зазначено, мова йде про політики ідентичностей та конструювання колективної ідентичності, заснованої на особистісних характеристиках (наприклад, соціального класу, гендеру, сексуальної орієнтації, етнічності, раси тощо). Так, Жильда Ле Дем зазначає, що інтерсекційність «висуває на передній план характеристики ідентичності (гендер, «расова» належність, сексуальна орієнтація тощо), перебуваючи на перетині кількох форм дискримінації та нерівності» (2018). Тобто, як вже було зазначено, мова йде про індивідуалізовані характеристики ідентичності, за якими відбувається зіткнення з нерівністю та дискримінацією, і водночас конструювання спільної колективної ідентичності в контексті нових суспільних рухів.

Аналізуючи лесбійський рух, варто зазначити, що він є яскравим прикладом саме нових суспільних рухів, оскільки фактором мобілізації та об'єднання є сексуальна орієнтація та особиста ідентичність і її конструювання в гомофобно налаштованому суспільстві; також можна говорити про рису інтерсекційності та конструювання колективної ідентичності на ґрунті переживання дискримінації та нерівності за ознаками статі та сексуальної орієнтації, які є визначальними у феномені лесбійського руху – однак, сюди можуть також накладатись і інші ознаки: наприклад, етнічність, соціальний клас або раса. Крім того, він діє у різних країнах світу, використовуючи схожі тактики (наприклад, мирні зібрання, групи взаємопідтримки, згуртування спільноти через роботу ком'юніті-центрів, діяльність неурядових громадських організацій як одного з ключових акторів руху, створення петицій) та символи.

Насамкінець варто виокремити зв'язок суспільно-політичних рухів і культури, адже будь-який рух має відповідні характеристики. Так, в контексті лесбійського руху їх описано у Таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Характеристики суспільно-політичних рухів (Гомза, 2018, с. 88)

Характеристика	Визначення	Приклад в контексті лесбійського руху
Цінності	Певний набір ідеалів та ідей, які є важливими для учасників і учасниць руху	Цінність прав людини, недискримінації за ознакою сексуальної орієнтації, забезпечення прав жінок (зв'язок з феміністичним рухом)
Артефакти	Значимі матеріальні та символічні об'єкти, які мають певний сенс для учасників та учасниць руху	Символіка, якою означають свою належність до руху (прапори, футболки зі слоганами, самвидав тощо)
Історії	Набір канонічних оповідей, які викликають сильні емоції в учасників та учасниць руху і є своєрідною легендою, яка поширюється в межах руху	Історія про Стоунволльські бунти (серію акцій непокорі ЛГБТ-людей поліції в США у 1960-х роках в умовах гомофобії на законодавчому, інституційному та міжособистісному рівнях), які розглядаються як зародження ЛГБТ-руху, або історії про певні мирні зібрання, які або пройшли успішно та змогли мобілізувати велику кількість людей, або ж навпаки зіткнулися з сильною агресією з боку опонентів
Приводи	Причини, з приводу	Знакові дати (наприклад,

	яких відбуваються збори учасників та учасниць руху	відзначання пам'ятної дати в історії руху, Дня прав жінок), реакція на певні соціально-політичні події, які загострили проблему гомофобії та невидимості лесбійок у суспільстві (наприклад, як це сталося після заяви Беті Фрідан про те, що ініціатива лесбійок «Лавандова загроза» шкодить феміністичному рухові)
Соціальні ролі	Спеціалізація учасників та учасниць руху, побудова певної формальної або неформальної ієрархії в межах руху	Виокремлення лідерок у межах локальних лесбійських груп, надання учасницям певних функцій в межах руху відповідно до їх навичок, а також соціального капіталу та репутації в межах руху.
Норми поведінки	Набір правил поведінки в межах групи та з зовнішнім світом, які поділяють учасники та учасниці групи	Норми ненасильницької комунікації та культури згоди в команді, підтримка тактик ненасильницького спротиву, стратегія сепарації (лесбійського сепаратизму) тощо

Крім того, саме через ці характеристики, кожному суспільно-політичному рухові характерне формування колективної ідентичності, яка виявляється в спостережуваних практиках – специфічна мова, повторювані та ритуалізовані акти, символи, жести, одяг (Johnston & Lio, 1998) - і сприяє єдності групи, поєднанню досвідів та кращому розрізненню між ін-групою та аут-групою.

Колективна ідентичність також підтримується за допомогою соціальних мереж і групових практик, які сприяють інтеграції спільноти, та поєднує індивідів для довготривалої колективної взаємодії (Diani, 2013). Так, як зазначає Діані, перед здійсненням колективної дії індивіди пов'язані між собою за допомогою близьких соціальних зв'язків та міжособистісних взаємодій, а також непрямих соціальних зв'язків через долучення до тих самих соціально-політичних подій чи організацій без міжособистісної взаємодії (2013). Власне, такі інтеракції є важливим фактором при рекрутингу індивіда до соціально-політичного руху.

Отже, загалом можна зробити висновок, що лесбійський рух є суспільно-політичним рухом, адже йому притаманні організаційна форма діяльності, спрямована на зміну становища лесбійок у суспільстві, а також формування певної колективної ідентичності індивідів у межах руху за рахунок спільних норм поведінки, цінностей, історій, приводів, артефактів, групових практик та створення добре інтегрованих соціальних мереж. Крім того, лесбійський рух є прикладом нових суспільних рухів, адже йому притаманні фокус уваги на питаннях ідентичності, прав людини та особистого стилю життя, а також елементи транснаціональної дифузії у питаннях тактик, стратегій, напрямів діяльності, символів та інтерсекційності в контексті конструювання спільної ідентичності на ґрунті 2 індивідуальних характеристик статі та сексуальної орієнтації.

1.2 Зв'язок між лесбійським та феміністичним рухом у гендерних студіях

Аналізуючи феномен лесбійського руху, варто зазначити, що і він, і сама лесбійська ідентичність є продуктом капіталістичної доби, коли відбулося своєрідне звільнення від влади релігії та патріархальної нуклеарної сім'ї, в межах якої жінки як долучалися до економічної діяльності та виробництва благ, так і конструювала свою сексуальність та ідентичність. Як пише Джон Д'Еміліо, закріпленням за жінкою функції дітонародження та реалізації в приватній сфері було економічно обумовленим, адже сім'я була

ключовим засобом виробництва в умовах докапіталістичної економіки, тож такий стиль життя та прокреація були необхідними для виживання (1993). Відповідно, ні про яку окрему ідентичність не було мови, оскільки гомосексуальність сприймалася радше як ситуативна сексуальна поведінка, яка зазнавала стигматизації в суспільстві та каралася як гріх в умовах сильного впливу релігії, та не мала «соціального простору» в докапіталістичних суспільствах (D'Emilio, 1993). Однак, вже на початку ХХ століття все більше молодих людей почали виїжджати працювати у великі міста, де могли конструювати свою сексуальність та ідентичність поза межами патріархальної сім'ї, а також усвідомлювати свою «інакшість» (D'Emilio, 1993). Цьому самоусвідомленню також сприяло конструювання в суспільстві великого різноманіття дискурсів про сексуальність, які виходили поза межі цензури та повної заборони (Фуко, 1978). Так, у ХХ столітті відбулися зміни в сприйнятті гомосексуальних людей: якщо раніше не існувало окремої гомосексуальної ідентичності, а існувала гомосексуальна поведінка, яка входила в перелік «заборонених дій» і переслідувалася з боку церкви та світського кримінального законодавства, то вже в ХХ столітті, як пише Мішель Фуко, гомосексуальні люди стали розглядатися як люди з «окремою природою» (1978), тобто, з окремою ідентичністю, пов'язаною з людською сексуальністю.

Відповідно, сама ідентичність лесбійки, яка в майбутньому стала основою для формування окремої соціальної категорії, а пізніше і суспільно-політичного руху, була сконструйована в модерний період під впливом історичних та культурних умов. Тоді також з'явилися певні розпізнавальні знаки, специфічна мова, місця зустрічей і знайомств у великих містах, які дозволяли встановити розділення на «своїх» і «чужих», а також об'єднуватися в окрему соціальну категорію за ознакою сексуальної орієнтації. При чому, загальний бекграунд залишався гомофобним, тож конструювання окремої ідентичності відбувалося в умовах ізоляції та невидимості (D'Emilio, 1993), що, в свою чергу, загострило відчуття

фрустрації та відносної депривації, які стали одними з мобілізаційних факторів долучення лесбійок і бісексуальних жінок до суспільно-політичного руху. Характерною відмінністю лесбійського руху також стало включення у свій порядок денний питань, пов'язаних як з сексуальною орієнтацією та захистом від гомофобії на інституційному, законодавчому та міжособистісному рівнях, так і з темою прав жінок та проблемами, з якими стикалися жінки (Stein, 2012), оскільки лесбійки стикалися з множинною дискримінацією і за ознакою сексуальної орієнтації, і за ознакою статі.

Особливістю досліджень лесбійок та лесбійського руху є вплив феміністичних студій у 1970-х роках, які дали змогу поставити в фокус уваги лесбійську сексуальність та лесбійську ідентичність як щось окреме. Через загальний вплив андроцентризму, гомосексуальні люди та ЛГБТ-рух як такий сприймався як рух геїв, що робило лесбійок, фактично, невидимими в межах руху та закріплювало їх сприйняття як «жіночих версій чоловічої гомосексуальності» (Rich, 1980). Крім того, згідно з фрейдистською парадигмою, яка задавала домінуючий дискурс навколо жіночої сексуальності та уявлення про фемінність в цілому, жіноча сексуальність (зокрема лесбійська) не розглядалося як щось суб'єктне, що закріплювало підпорядковане становище жінки в суспільстві (Rubin, 1975). З іншого боку, з дослідженням лесбійок пов'язане і висвітлення феномену так званої «примусової гетеросексуальності» як одного з засобів контролю над жінками в патріархатному суспільстві, який закріплюють репрезентація в медіа, спроби цензурування, релігійні інституції та законодавство (Rich, 1980). За Адріаною Річ, він є причиною поширеності дискримінації та насильства щодо лесбійок (1980), які в цьому контексті постають як загроза для цього конвенційного уявлення про жінку та нормативного гендерного порядку. Крім того, це також виступає причиною стигматизації та невидимості лесбійських досвідів, оскільки вони підважують уявлення про те, що всі жінки апріорі гетеросексуальні, а також право на домінування чоловіків над жінками в економічній та приватній сферах (Rich, 1980). Загалом, за

допомогою феномену «примусової гетеросексуальності» можна описати контекст становлення лесбійського руху: для того, щоб не зазнавати стигматизації та намагання «виправити» гомосексуальність на гетеросексуальність з боку медичних установ та родини, лесбійки були змушені або жити «подвійним життям» у межах гетеросексуального шлюбу, або приховувати свою ідентичність. Як наслідок, ціллю лесбійського руху було саме звільнення жінок-лесбійок та зміна нормативного гендерного порядку та гендерних відносин (Rich, 1980), що робить цей рух відмінним від ЛГБТ-руху загалом, адже, як вже було зазначено, у фокусі уваги перебувають проблеми, пов'язані як з сексуальною орієнтацією та дискримінацією на цьому ґрунті, так і з підпорядкованим становищем жінок у суспільстві.

Загалом у вищезазначених теоретичних підходах можна простежити і пояснення зв'язку між феміністичним і лесбійським рухом (див. Таблицю 1.2).

Таблиця 1.2

Прояви інтерсекційності у взаємодії між феміністичним і лесбійським рухом в контексті гендерних студій

Прізвище та ім'я науковця/науковиці	Тлумачення лесбійського руху	Прояв інтерсекційності у взаємодії з феміністичним рухом
Джон Д'Еміліо	Лесбійська ідентичність, яка є ключовою в конструюванні подальшого руху, як продукт капіталізму, за умови якого з'явилась можливість усвідомлювати свою	Ідея конструювання ідентичності жінки та усвідомлення своєї «інакшості» поза жорсткими гендерними нормами. Ці рухи є

	«інакшість» та конструювати власну ідентичність поза межами патріархальної гетеронормативної сім'ї. До цього часу не існує окремої лесбійської ідентичності, натомість є ситуативна сексуальна поведінка, яка стигматизується релігією та суспільством.	продуктами модерну, а також підіймають теми суб'єктності та емансипації жінки поза патріархальною сім'єю.
Марк Стайн	Лесбійський рух як феномен, що виникає в умовах невидимості та депривації, а також обмеження прав жінок, підіймає питання сексуальності, захисту від гомофобії, а також проблему прав жінок.	Підняття на порядок денний теми прав жінок і гендерної нерівності, а також феномену множинної дискримінації за ознаками статі та сексуальної орієнтації.
Адріана Річ	Лесбійський рух не як «жіноча версія» гей-руху, а як загроза нормативному гендерному порядку та конвенційному уявленню про жінку, ставить за мету звільнення жінок-лесбійок та зміну панівного гендерного порядку та гендерних відносин.	Питання гендерної нерівності та критика підпорядкованого становища жінок в контексті нормативного гендерного порядку та гендерних відносин.
Гейл Рубін	Лесбійський рух ставить питання суб'єктності жіночої сексуальності та фемінності як такої на протипагу	Питання суб'єктності жіночого досвіду, на протипагу андроцентричному

	домінантному дискурсу.	дискурсу.
--	------------------------	-----------

Підсумовуючи, варто зазначити, що лесбійський рух, як і сама лесбійська ідентичність, є продуктом капіталізму, коли відбувся перегляд дискурсу про гомосексуальність, і вона стала розглядатися не як сексуальна поведінка, яка має каратися як злочин, а як частина людської ідентичності. Через загальний гомофобний контекст, а також підпорядковане становище жінки в суспільстві, закріплене нормативним гендерним порядком та гендерними відносинами, лесбійки залишалися невидимими як в межах гей-руху, так і в загальному дискурсі, при цьому стикаючись з необхідністю приховувати свою сексуальність, або ж жити в гетеросексуальному шлюбі, виконуючи «традиційні» гендерні ролі для жінок. Окремим аспектом, який вплинув на становище лесбійок та становлення лесбійського руху є описаний Адріаною Річ феномен «примусової гетеросексуальності», за яким жінка, яка виходить поза межі нормативного уявлення про жіночу сексуальність, а також місце жінки в суспільстві, зазнає стигматизації та насильства через загальний андроцентризм. Як наслідок лесбійський рух є відповіддю на загальне депривоване становище лесбійок у суспільстві, спричинене дискримінацією як за ознакою сексуальної орієнтації, так і за ознакою статі, та виступає як за зміну становища лесбійок у суспільстві, так і за перегляд наявного гендерного порядку, гендерних відносин та доміантного андроцентричного дискурсу, що зближує лесбійський та феміністичний рух.

1.3 Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів у міжнародному контексті

Концептуалізуючи поняття фемінізму, його можна розглядати як соціальну теорію рівності статей, яка є базисом для руху за звільнення та права жінок, а також як суспільний рух на захист прав жінок, який ґрунтується на правових уявленнях про гендерну рівність (Плахотник, 2008). Однак, окремо варто зазначити, що фемінізм загалом не можна назвати

гомогенним феноменом, оскільки в межах загальної ідеології фемінізму існують як різні напрями, які відрізняються ідеологічно (наприклад, радикальний, ліберальний, інтерсекційний, лівий, критичний та культурний фемінізми), так і різні контексти, які визначають його позиції та основні проблеми, пов'язані зі становищем жінок. У цій ситуації можна виокремити ознаку просторово-національних локацій, про які пише Ольга Плахотнік (2008), а також ознаки ідентичностей (наприклад, раса, сексуальна орієнтація, етнічність, соціальний клас).

Власне, говорячи з цієї позиції, можна виокремити окремий напрям лесбійського фемінізму. Крім того, для розуміння зв'язку між феміністичним та лесбійським рухом та їх подальшої взаємодії важливо концептуалізувати поняття інтерсекційності. Так, за Тамарою Марценюк, концепція інтерсекційності передбачає своєрідну перехресність, тобто уявлення про «зв'язок між гендером і віком, расою, етнічністю, класом та іншими ознаками» (Марценюк, 2018, с. 237). Концепт інтерсекційності також описала дослідниця Кімберлі Креншоу, наголошуючи на тому, що не існує гомогенного «жіночого» досвіду – натомість різні ознаки, які визначають соціальну позицію індивіда в суспільстві, накладаються на гендерну ознаку, конструюючи при цьому різні патерни субординації для жінок різних соціального класу, етнічності, сексуальної орієнтації, раси, і, відповідно, різні політичні, економічні та соціальні можливості (Crenshaw, 1991). Згідно з цим підходом, політична інтерсекційність передбачає усвідомлення того факту, що жінки можуть перебувати у щонайменш двох субординованих групах, - які при цьому можуть мати «конфліктні порядки денних» (1991) - , а також мати специфічні досвіди, які ґрунтуються на ознаках гендеру та інших ідентичностях.

Тобто, ґрунтуючись на розумінні інтерсекційності як зв'язку між гендером та іншими ознаками, які характеризують ідентичність окремої жінки або групи жінок, об'єднаних певними ознаками в окрему соціальну категорію, можна сказати, що в цьому контексті взаємодію феміністичного та

лесбійського руху можна розглядати як процес усвідомлення того, що жінки можуть проявляти свою сексуальність поза межами гетеронормативності, надання видимості лесбійкам у межах феміністичного руху та включення питання боротьби за їхні права в загальний порядок денний феміністичного руху.

Власне, поєднання феміністичного та лесбійського руху не завжди було сприйняте позитивно активістками феміністичного руху. Для цього варто проаналізувати кейс Національної організації Жінок (National Organization of Women) у США, який є яскравим прикладом того, як феміністичні організації йшли до прийняття лесбійок. Так, у 1969 році засновниця та очільниця Національної Організації Жінок Беті Фрідан сказала, що новостворена організація лесбійок «Лавандова загроза» загрожує політичній силі організації та фемінізму (Gilmore & Kaminski, 2005). Тож можна зробити висновок, що початкове сприйняття лесбійок у межах ліберального феміністичного руху було ворожим. Продовжуючи тему взаємодії лесбійок та гетеросексуальних жінок у межах організації, все ж виникали конфлікти, пов'язані з неприйняттям, панівною гетеронормативністю (наприклад, двоє членкинь організації не розглядали як партнерок, на відміну від чоловіків і жінок, які так само перебували у стосунках), а також з порядком денним організації, який все ж не говорив відкрито про інтереси лесбійок, та відстороненням лесбійок від процесів голосування та прийняття рішень в організації відповідно до нормативного гомофобного дискурсу, який панував у тогочасному американському суспільстві. В результаті деякі членкині організації приймали рішення приховувати свою сексуальну орієнтацію (Taylor & Whittier, 1999).

Як наслідок у 1970 році від організації відокремилась група жінок, та були створені окремі організації, які стояли на позиціях радикального та лесбійського фемінізму, однак все ж багато лесбійок залишалися у межах Національної Організації Жінок. Для цього були різні причини: неможливість приєднатися до альтернативних організацій через

територіальну віддаленість, конфлікти в межах ЛГБТ- та лесбійських організацій, пов'язаних, зокрема, з сексизмом у гей-середовищі. Власне, після протестів та своєрідної «дії знизу» в межах організації у 1971 році на зборах членів Національної Організації Жінок було прийнято резолюцію, за якою права лесбійок були винесені на порядок денний організації. Дане рішення було контраверсійним та викликало дебати серед членкинь організації, оскільки не всі з них підтримували таке рішення: так, у локальних осередках були дискусії про те, що членкині організації не хочуть асоціюватися з «організацією лесбійок»; деякі з них навіть залишили Національну Організацію Жінок та створили власні організації.

Загалом перехід від несприйняття лесбійок та теми прав лесбійок як частини загальної боротьби за права жінок до аргументації включення на порядок денний «лесбійського питання» концептом «загального сестринства» та включення у підтримку боротьби за їхні права був доволі тривалим і контраверсійним для організації. Цьому сприяв як загальний гомофобний дискурс, поширений у тогочасному американському суспільстві, так і пов'язаний з ним страх асоціюватися з підтримкою прав лесбійок і ЛГБТ-людей та наражатися на агресію чи несприйняття з боку консервативно налаштованої частини суспільства. Втім даний кейс також може проілюструвати трансформацію організації під впливом феномену рольової напруги великої частини її членкинь (тобто, конфлікту двох ідентичностей: лесбійки та феміністки) та «дії знизу», яка стимулювала запит до зміни позиції організації та трансформації феміністичного руху на національному рівні.

Говорячи про лесбійські організації, то серед них можна виокремити «Дочки Білітіс», «Radicalesbians», «Furies». Загалом спочатку це були локальні групи знайомих між собою жінок, які були пов'язані спільним проведенням вільного часу та роботою (Baker, 1982), що, власне, створювало певну закритість таких груп і конструювання чіткого розрізнення на «своїх» і «чужих». Крім того, елементами, які допомагали конструювати групову

ідентичність, окрім групових меж, було також формування окремої опозиційної політичної свідомості в умовах гомофобії на інституційному та міжособистісному рівнях, а також акцент на ідентичності в повсякденному житті через специфічну мову, одяг тощо (Gilmore & Kaminski, 2005). Ідеологічно такі організації або групи низових активісток стояли на позиціях радикального та революційного фемінізму, роблячи акцент на множинній дискримінації та політичності лесбійської ідентичності (Gilmore & Kaminski, 2005); а також на позиціях лесбійського сепаратизму. Їх також можна аналізувати і з позицій культурного фемінізму, оскільки, незважаючи на критику біологічного есенціалізму, характерного для цього напрямку фемінізму, для лесбійських груп було характерним створення ексклюзивних жіночих просторів та акцент на відмінності лесбійського жіночого досвіду (Taylor & Rupp, 1993).

Так, активістки конструювали окрему субкультуру через створенням невеликих груп активісток. До їхніх тактик входили організація груп взаємопідтримки, заснування феміністичних і лесбійських видань та книгарень, проведення розважальних заходів і конференцій, крафтивізм, політична мобілізація (Jeffreys, 2018). Окремим аспектом стали також самоосвіта через проведення освітніх програм, публікування теоретичних робіт, а також трансформація індивідуальної поведінки та стилю життя через створення своєрідних «безпечних просторів» для спільного проживання та роботи у межах низових груп чи організацій (Valk, 2002). Загалом такі групи давали змогу жінкам долати внутрішню гомофобію та осуд суспільства на ґрунті сексуальної орієнтації, а також долучатися до політичної боротьби, поєднуючи в собі ідентичність лесбійки та феміністки, не стикаючись з неприйняттям.

Отже, описуючи феномен лесбійського руху, варто зазначити, що він належить до нових суспільних рухів. По-перше, тому, що передбачає складові, характерні для суспільно-політичних рухів загалом: організаційну форму діяльності, спрямовану на зміну статусу-кво, колективну ідентичність,

яка створює умови для виокремлення «членів» та «не-членів» руху, спільні норми поведінки, цінності, історії та приводи, артефакти, групові практики та добре інтегровані соціальні мережі в межах групи. По-друге, йому характерний феномен транснаціональної дифузії у питаннях тактик, стратегій, напрямів діяльності та символів, які поширені в різних країнах світу як своєрідні універсалії, а також фокус уваги зосереджено на питаннях ідентичності та особистого стилю життя, закріплених дискурсом прав людини,. Власне, питання ідентичності, обумовлене гендером і сексуальною орієнтацією, є ключовим як у питаннях рекрутингу та мобілізації нових учасниць руху, так і в формуванні порядку денного та активістських стратегій.

Важливим аспектом також є феномен інтерсекційності у взаємодії феміністичного та лесбійського рухів, адже питання перегляду наявного гендерного порядку, гендерних відносин та доміантного андроцентричного дискурсу, який закріплює гетеронормативність та так звані «традиційні» гендерні ролі в суспільстві, зближують ці два рухи між собою. Саме поняття інтерсекційності можна концептуалізувати як зв'язок між гендером та расою, етнічністю, сексуальною орієнтацією, соціальним класом та іншими ознаками з усвідомленням того, що всі ці характеристики створюють множинність нерівностей та різний доступ до економічних, політичних і соціальних ресурсів. В контексті взаємодії феміністичного та лесбійського рухів інтерсекційність можна розглядати як процес надання видимості лесбійкам у межах феміністичного руху, визнання відмінності їхніх досвідів від конструкту гомогенного «жіночого досвіду», який, як правило, розглядається як досвід білих гетеросексуальних жінок середнього класу, а також поєднання порядків денних цих двох рухів для спільної боротьби з гендерною нерівністю.

Власне, ця взаємодія лесбійського та феміністичного руху не завжди була однозначною: через загальний гомофобний контекст та страх асоціюватися з лесбійками великі феміністичні організації не визнавали

питання прав лесбійок як свій порядок денний, тож, як наслідок, багато лесбійок або залишалися невидимими в межах «мейнстрімного» феміністичного руху, або відокремлювалися і створювали власні організації або низові активістські групи, які стояли на засадах лесбійського фемінізму чи лесбійського сепаратизму. Дані ініціативи передбачали конструювання групової ідентичності на ґрунті чітких групових меж, політизації сексуальності та створення міцної інтегрованої спільноти. Власне, під дією трансформацій в суспільстві та «дії знизу», яка передбачала запит на інклюзивність, феміністичні організації, як і феміністичний рух загалом переживали трансформації та поступово прийшли до включення теми прав лесбійок у загальний контекст боротьби за права жінок. Загалом цей феномен можна розглядати як приклад трансформації суспільно-політичного руху у відповідь на зовнішні умови (активізація консервативних груп та необхідність мобілізації нових учасників та учасниць) та на запит «зсередини» руху; а також як приклад поєднання феміністичного та лесбійського рухів у спільний порядок денний боротьби за права жінок.

Підсумовуючи, на прикладі США можна виокремити такі прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів: спільне ідеологічне підґрунття, за яким патріархатна система розглядається як причина підпорядкованого становища жінок і, зокрема, лесбійок; критику андроцентризму; підняття тем емансипації та суб'єктності жінки; увагу до теми множинної дискримінації жінок з різними ідентичностями (незважаючи на есенціалістське підґрунття та конфлікти в межах мейнстрімного ліберального феміністичного руху); спільні теми та напрямки роботи (створення ексклюзивних жіночих просторів і груп підтримки, заснування феміністичних видань, проведення мирних зібрань, конференцій і культурних подій), а також поєднання теми захисту прав жінок і лесбійок у межах лесбійсько-феміністичних організацій у США та за рахунок діяльності окремих активісток, які поєднували в собі і лесбійську, і феміністичну ідентичності. Однак, конфліктним питанням було несприйняття лесбійок на

грунті гомофобії через есенціалістське уявлення про «універсальний» жіночий досвід у мейнстрімних феміністичних ліберальних організаціях.

РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН ІНТЕРСЕКЦІЙНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ЛЕСБІЙСЬКОГО ТА ФЕМІНІСТИЧНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

2.1 Методологічні засади дослідження

Дане дослідження ґрунтується на інтерпретативному підході, метою якого є пояснення певних аспектів соціальної реальності та побудова висновків на ґрунті фактів, отриманих під час польового етапу дослідження. При цьому фокус уваги зосереджено і на зовнішньому контексті становлення лесбійського руху в Україні та його взаємодії з феміністичним, і на «внутрішніх» дебатах всередині загальної лесбійської спільноти в питаннях включення в діяльність руху та тему фемінізму. Оскільки одним із завдань дослідження є визначення напрямів діяльності даного руху, а також фокус уваги зосереджено саме на проявах інтерсекційності в контексті взаємодії феміністичного та лесбійського рухів, дослідження ґрунтується на якісницькому підході та методі фокусованих інтерв'ю, який дає змогу зібрати суб'єктивні досвіди активісток руху та проаналізувати їх.

Даний метод є релевантним у контексті дослідження, адже він дає змогу отримати певний спектр різноманітних досвідів активісток лесбійського руху, який можна використати для опису його діяльності, а також зв'язку українського лесбійського руху з феміністичним, внутрішніх конфліктів у межах лесбійської спільноти й загального ЛГБТ-руху та викликів для лесбійського руху в Україні. Дана тематика є також сенситивною, враховуючи загальний контекст гомофобії в українському суспільстві та невидимості лесбійок, спричинених нормативним гендерним порядком. Тому формат глибинного інтерв'ю з гарантією конфіденційності даних, є найбільш комфортним і для самих інформанток, і дає змогу отримати більш повну та об'єктивну інформацію, забезпечивши дотримання принципів етичності в проведенні дослідження. Крім того, дослідження також включає в себе і вторинний аналіз раніше проведених досліджень лесбійського та феміністичного руху. Цей метод є доцільним для

виокремлення динаміки становлення і розвитку лесбійського та феміністичного руху.

Відбір інформанток було здійснено методом «снігової кулі» та за допомогою залучення ключових інформантів та інформанток, адже, як вже було зазначено, мова йде про «закриту» спільноту, тож рекомендації від людей, які мають у ній авторитет та ідентифікуються як «свої», сприяли згоді інформанток на участь у дослідженні. Загалом для участі в дослідженні були залучені представниці найбільших українських ЛГБТ-організацій («Сфера», «Інсайт», «Інша», «КиївПрайд», «Гей-Альянс Україна», «Наш світ»), які так чи інакше прописували в своїй діяльності тему захисту прав лесбійок та їх залучення до активістської діяльності в межах організації; а також окремі активістки, які є дотичними до лесбійського руху в Україні, але не належать до якоїсь з ЛГБТ- чи лесбійських організацій. Набір інформанток здійснювався шляхом створення переліку організацій та низових ініціатив, дотичних до лесбійського та феміністичного рухів, написання запитів на офіційні сторінки організацій («Гей-Альянс Україна», «КиївПрайд», «Сфера»), а також комунікації з окремими більш видимими активістками на пряму, які були виокремлені як значимі для дослідження ключовими інформантами.

Загалом пропозиція на участь у дослідженні була сприйнята позитивно більшістю інформанток, що можна пояснити через такі причини, які виділяє Олена Богдан (Богдан, 2015): небайдужість до можливих практичних наслідків дослідження, а також рекомендації від знайомих інформанток чи людей, які мають авторитет і довіру в межах активістської спільноти. Говорячи про причину небайдужості до можливих практичних наслідків, у контексті даного дослідження мова йде про систематизацію та збір свідчень про українську історію лесбійського руху та його взаємодію з феміністичним рухом, які є актуальними в аспекті підвищення видимості лесбійок і лесбійського руху, при чому як у загальному гетеронормативному

суспільстві, так і в межах ЛГБТ-руху, який досі залишається гей-центричним, а також як інституційна пам'ять для наступних активісток.

Загалом вибірку склали активістки українського лесбійського руху, причому важливим аспектом була також включеність відібраних інформанток у лесбійський та феміністичний активізм протягом як мінімум 2 років. В рамках дослідження були також представлені досвіди інформанток з різних регіонів України, а також з Києва та регіональних міст, оскільки мова йде про певну локальну специфіку. Умовно вибірку можна поділити на підкатегорії активісток громадських організацій та представниць низових ініціатив (серед них, зокрема, група, яка видає лесбійський самвидав «Лезо», а також локальні активістки з регіонів, які наразі не пов'язані з якоюсь із організацій). Іншим аспектом є досвід участі інформантки у лесбійському русі. Відповідно до цього, у вибірці було представлено досвіди інформанток, які долучилися до руху наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років; у середині 2000-х років, а також після 2014 року. Загалом ознаки вибірки проілюстровано в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Формальні ознаки вибірки

Включеність в активізм	Форма активістської діяльності	Локальність	Час долучення до активізму
Участь у феміністичному та лесбійському русі	<ul style="list-style-type: none"> - Діяльність у межах лесбійсько-феміністичних організації - Діяльність у межах ЛГБТ-організації - Низовий активізм - Діяльність у межах міжнародної організації 	<ul style="list-style-type: none"> -Активістки з Києва -Активістки з регіональних міст (Харків, Ужгород, Одеса, Запоріжжя, Житомир) 	<ul style="list-style-type: none"> -Активістки, які долучилися наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років -Активістки, які долучилися в середині 2000-х років -Активістки, які

			долучилися після 2014 року
--	--	--	-------------------------------

Варто також відзначити про маркування типу активізму респонденток, а саме належність до лесбійського і феміністичного руху та належність до якогось одного з цих двох рухів. Для подальшого аналізу було сформовано таблиці респонденток (Додаток В), у яких було тезово окреслено важливі аспекти інтерв'ю, які стосувалися, зокрема, досвіду та типу активізму (лесбійський та/або феміністичний), суб'єктивні розуміння «портрету» лесбійського руху, його цілей, напрямів діяльності та перешкод, а також розуміння фемінізму, спільних і конфліктних тем для лесбійського та феміністичного рухів та сценаріїв для подальшої взаємодії лесбійського та феміністичного рухів в Україні.

Окремо варто відзначити компонент етичності, який був одним із ключових у даному дослідженні. Так, для дотримання принципів дослідницької етики, участь у дослідженні ґрунтувалась на проінформованій згоді інформанток щодо їхньої участі в ньому, отриманій усно на початку проведення інтерв'ю, інформуванні інформанток щодо тематики та мети і завдань дослідження, а також ознайомлення щодо ведення записів на диктофон і ведення нотаток у ході інтерв'ю. Крім того, дослідженням була гарантована конфіденційність даних і подання їх у знеособленій формі за рахунок присвоєння кожному інтерв'ю порядкового номера, що є важливим аспектом в контексті сенситивної тематики дослідження. Також увагу було приділено і коректній термінології в формулюванні запитань і в ході спілкування під час інтерв'ю.

Загалом польовий етап тривав протягом 29 березня – 8 квітня 2021 року, за його результатами було отримано 13 інтерв'ю. Середня тривалість проведеного інтерв'ю склала 45 хвилин. Складністю у проведенні польового етапу стало те, що не в усіх інформанток було достатньо часу для участі в дослідженні через збіг з іншими активностями або ж особисті обставини,

тож, як наслідок, вдалося опитати не всіх інформанток, які раніше дали згоду на участь у дослідженні.

Враховуючи загальну епідеміологічну ситуацію, з міркувань безпеки, а також, доступності в регіональному контексті, інтерв'ю були проведені за допомогою відеозв'язку в онлайн-форматі з використанням додатку Zoom. Інтерв'ю також проводилися за попередньо складеним гайдом (Додаток А). Говорячи про структуру гайду, він складається зі вступу, в якому окреслені тема та мета, а також зазначено про принцип проінформованої згоди та аспекти анонімності та конфіденційності даних. Надалі гайд ділиться на 3 блоки, які можна умовно визначити як особистий досвід залучення до лесбійського руху, діяльність, цілі та перешкоди для лесбійського руху в Україні та розуміння інформанткою проявів інтерсекційності в діяльності лесбійського та феміністичного рухів в Україні. Тобто, загалом передбачений перехід від власного досвіду активізму до більш масштабного феномену лесбійського руху в Україні, а потім до комплексного розуміння інтерсекційності між лесбійським та феміністичним рухом.

Подальшу процедуру аналізу інтерв'ю можна поділити на такі етапи (LeCompte, 2009):

1. Збір даних і класифікація інтерв'ю за зашифрованим порядковим номером інформантки в окремих файлах;
2. Внесення даних кожного інтерв'ю в класифікаційну таблицю (Додаток В); виділення з інтерв'ю значимих аспектів, які стосуються сформульованих питань і завдання дослідження;
3. Пошук закономірностей в таблиці через часто згадувані факти чи фрази, які повторювалися або визначалися як важливі в інтерв'ю всіх інформанток або таких, що мали схожі життєві досвіди в контексті активістської діяльності або власної ідентичності;
4. Процедура якісного контент-аналізу в контексті виокремлення спільних і відмінних аспектів;
5. Формулювання висновків.

2.2 Становлення та діяльність лесбійського руху в Україні

Говорячи про становлення лесбійського руху в Україні, слід починати відлік від 1990-х років, коли з розпадом Радянського Союзу в країні посилилися емансипативні процеси, а також було декриміналізовано гомосексуальні стосунки (Кон, 2007). Як наслідок, більше людей почали «виходити з тіні» і гуртуватися в невеликих, більш закритих спільнотах, відділяючи себе з-поміж інших. Лесбійки протягом тривалого часу залишалися менш видимими у суспільстві (Маєрчик, 2009). Через загальний патріархатний контекст і закріплення фіксованих гендерних ролей у суспільстві, які передбачали розгляд жінки лише як майбутньої матері та дружини в межах гетеросексуального шлюбу, вони мали менше свободи для самовираження та можливостей для відкритих зустрічей, як це було, наприклад, у геїв, які зустрічалися на так званих «плешках» - місцях у містах, де зустрічалися та спілкувалися гомосексуальні та бісексуальні чоловіки -, і часто виходили заміж та жили в межах гетеросексуального шлюбу для того, щоб приховати свою гомосексуальність та відповідати нормативному уявленню про роль та місце жінки в суспільстві (Стелла, 2014). Так, як пише Марія Маєрчик, жіночі гомосексуальні стосунки залишалися невидимими і «були схованими в звичному для жінки приватному просторі» (2009).

Власне, разом з емансипативними процесами в суспільстві в 1990-х роках та створенням ЛГБТ-організацій в Україні розпочалося і створення лесбійської субкультури, яка була спрямована на пошук «своїх» та згуртування лесбійської спільноти, представниці якої почали більш відкрито заявляти про свою ідентичність:

«...Вони, і вона в тому числі, на початку нульових, десь в 2005... Чим вони займалися: вони там бухали безкінечно, ходили по клубах, барах, в них там була закрита тусовка, закрите місце збору. Потім вони почали займатися активно спортом всі разом, ходити на секції і потім вже з цього спорту...вийшли в активізм» (Інформантка 7)

Варто зазначити, що в межах субкультури були сконструйовані певні символи для означення своєї належності до спільноти: так, якщо говорити про зовнішність, це була коротка стрижка, коротко підстрижені нігті, наявність пірсингу, елементів одягу з веселковим кольором, татуювання або прикраси в вигляді лабрису, персня на великому пальці або мізинці, сорочки в клітинку і загальний андрогінний стиль одягу (Маерчик, 2009). Крім того, в межах лесбійської субкультури було створено окремий сленг і навіть своєрідні гендерні категорії відповідно до зовнішності, поведінки та інших форм саморепрезентації в межах лесбійської спільноти (Сараева, 2014). Це, в свою чергу, давало змогу виокремлюватися з-поміж інших жінок та панівного дискурсу про гіперболізовану та нормативну фемінність. Однак наразі такий поділ критикують за відтворення гендерних стереотипів і намагання встановити категорії з доволі фіксованими та обмеженими нормативними зразками поведінки та самовираження. Варто також зазначити, що в межах субкультури траплялися випадки зневажливого ставлення до фемінних жінок, а також намагання слідувати поділу на гендерні ролі в межах лесбійських пар, де одна з партнерок відіграє більш маскулінну роль, а інша – фемінну, фактично відтворюючи гетеросексуальну модель стосунків, у якій чоловік займає домінантне становище, а жінка – більш пасивне.

Перші ЛГБТ-організації виникли з ВІЛ-сервісів і орієнтувалися здебільшого саме на потреби геїв та бісексуальних чоловіків. Відповідно, можна сказати, що в ЛГБТ-русі того часу була сформована своєрідна ієрархія, обумовлена владним патріархатним дискурсом, за якого більшість ресурсів була зосереджена саме в гей-організаціях, в той час як лесбійський рух залишався майже невидимим у межах гей-організацій, а самі питання, які стосувалися прав лесбійок підіймалися лише тоді, коли вони збігалися з загальним порядком денним організації (Марценюк, 2010):

«Гей-організації в Україні з'явилися під егідою ВІЛ-сервісів... І вони почали розширювати свою адженду на жінок, і це часто траплялося

таким чином, що вони запрошували, або там з'являлася ініціатива, і вони якось запрошували в організацію робити якісь жіночі активності в організації, але часто це закінчувалося розлученням... Дівчата дуже сильно жалілися, що хлопці диктували повістку. В деяких організаціях чула, що було таке, що... дівчата казали, що хлопці, керівники організації хочуть нам написати, що робити, щоб ми там щось робити, і... ми вже бистренько стали ЛГБТ-організацією»
(Інформантка 6)

Автономний лесбійський рух, в свою чергу, почав формуватися в 2000-х роках зі створенням організації «Жіноча мережа». Власне, тут можна спостерігати перехід від субкультури для спілкування і ситуативного проведення дозвілля та формування окремих груп за інтересами до об'єднання гетерогенних груп для скоординованих дій, спрямованих на захист прав спільноти (Гейдар, 2006). Так, в рамках цієї організації активістки займалися організацією перших акцій на підтримку прав ЛГБТ-людей («Пробіг заради життя» у 2002 та 2004 роках - варто також зазначити, що у 2004 році активістки вперше принесли ЛГБТ-прапор і взяли участь у заході, незважаючи на спроби нападу на них -, а також акція проти гомофобії 17 травня 2005 року), спортивних, культурних і просвітницьких заходів для лесбійок, проводили літні феміністично-лесбійські табори у Полтаві, а також вели веб-сайт з освітніми матеріалами та форумом для спілкування та знайомств (Семчук, 2020):

«Дуже багато було: і спортивне життя, збиралися в нас на футбол кожного тижня літом у парку Дружби народів...Були якісь змагання, вечірки на корабліках по Дніпру, були «Тёмные ночи» - це як 3 дні спортивних змагань, де всі живуть разом в Пуці-Водиці, щось разом роблять... Ставилися «Монологи вагіни» самими активістками, вечірки тематичні...» (Інформантка 3)

В рамках «Жіночої мережі» також окремо діяв спортивний клуб NRG, який об'єднав лесбійок, які спільно займалися спортом. Наразі ініціатива продовжує функціонувати як жіночий спортивний клуб. Загалом саме завдяки «Жіночій мережі» було згуртовано лесбійську спільноту в багатьох містах України, що дало поштовх в подальшому для створення та розвитку інших лесбійсько-феміністичних організацій:

«На той момент можна сказати, що це був розвиток лесбійської спільноти, і він знаходився на такому, початковому рівні. Тобто, люди виходили з тіні, хтось робили камінг-аути, хтось долучалися до різних івентів в більш закритому форматі, скажемо, не говорячи про себе відкрито, але інтерес щодо активізму, інтерес щодо того, аби зустрічатися, деось проводити час разом, про щось вже говорити, він розвивався. Да, деось розвивався з 2004 до 2008 в такому, скажемо, більш закритому форматі, а потім почав виходити на такий більш високий рівень відкритості.» (Інформантка 2)

Окремо варто зазначити, що «Жіноча мережа» була першою організацією, яка позиціонувала себе і як лесбійську, і як феміністичну, тож тут можна говорити про феномен інтерсекційності, який визначав діяльність «Жіночої мережі» (наприклад, організацію феміністичних таборів, просвітницьку діяльність, спрямовану на інформування лесбійок про фемінізм і важливість захисту прав жінок тощо) та цінності її активісток, які в подальшому теж поєднували в активізмі феміністичний і лесбійський порядки денних. Також саме в рамках «Жіночої мережі» були концептуалізовані потреби лесбійок, а також цінності та місія організації. Серед них зокрема можна виокремити захист прав лесбійок, організаційний розвиток ЛГБТ-спільноти загалом, а також прагнення досягнення рівних прав і можливостей «для жінок, кожної жінки, групи та спільноти та формування толерантного ставлення суспільства до лесбійок» (Гейдар, 2006), що теж ілюструє інтерсекційність між лесбійським та феміністичним активізмом, адже ці цінності та місія поєднують в собі як тему захисту прав

лесбійок та боротьби з дискримінацією на ґрунті гомофобії, так і тему захисту прав жінок і досягнення гендерної рівності.

У 2009 році через внутрішні конфлікти «Жіноча мережа» припинила своє існування як організація. На думку, Катерини Семчук, саме з 2010 року починається новий етап розвитку лесбійського руху (2020), в рамках якого активізм перейшов здебільшого до громадських організацій, а також в онлайн-сферу з розвитком соціальних мереж. Варто також зазначити, що багато активісток, які були дотичними до діяльності «Жіночої мережі» почали створювати свої організації, які також поєднували теми захисту прав жінок та лесбійок.

Так, у 2007 році виникла громадська організація «Інсайт» у Києві, діяльність якої спрямована, за словами інформантки, «щодо дотримання прав ЛГБТКІ-спільноти, а також за програмою гендерної рівності, тобто, ми працюємо і з фемінізмом, і з гендером, і з правами ЛГБТКІ-спектру» (Інформантка 2), яка в подальшому долучилася до адвокаційної роботи, спрямованої на захист ЛГБТ-людей, просвітницької діяльності, спрямованої на спільноту та на більш широку аудиторію, організацію мирних зібрань на тему захисту прав жінок і ЛГБТ-людей, надання медичних консультацій, психологічної та юридичної допомоги ЛГБТ-людям, а також розвитку регіональних ініціатив у інших містах України. На даний момент в організації діють осередки у Львові, Запоріжжі, Чернівцях, Житомирі, Дніпрі, Одесі, Краматорську, Ужгороді та Луцьку. Крім того, активістки «Інсайту» протягом тривалого часу організовують Марш Жінок* у Києві, а також Марш за права транс*людей. У 2019 році організація була співорганізаторкою Європейської Лесбійської Конференції у Києві, в якій взяли участь близько 300 активісток лесбійського руху з України, а також країн Європи та Центральної Азії.

У 2007 році з ініціативної групи лесбійок у Харкові також виникла організація «Сфера», яка спочатку займалася «організаційним розвитком харківської лесбійської та бісексуальної спільноти, інформаційно-

просвітницькою роботою у межах спільноти та формування толерантного ставлення до лесбійок та бісексуальних жінок у суспільстві» (Шарыгіна, 2008). Загалом організація продовжує займатися мобілізацією та об'єднанням спільноти, просвітницькою діяльністю, а також організацією заходів, які стосуються теми прав жінок та лесбійок (Тижні Жіночої Солідарності, ХарківПрайд).

Наразі ключовими організаціями для лесбійського руху в Україні залишаються «Інсайт» (Київ та регіональні осередки), «Сфера» (Харків), «Феміністична майстерня» (Львів) та «Інша» (Херсон):

«З того, що ми бачимо. Мені здається, що в нас сильніший лесбійський активізм, лесбійські організації регіональні. Наприклад, та ж сама «Сфера», «ФемМайстерня», яка також долучає лесбійську та феміністичну повістку, «Іная», наприклад, в Херсоні...» (Інформантка 11)

Також розвивається низовий активізм, спрямований на лесбійську спільноту, який проявляється здебільшого в онлайн-активізмі, виданні журналів для спільноти а також організації закритих зустрічей та культурних подій.

Однак, варто зазначити, що наразі доволі тяжко відмежувати лесбійський рух з-поміж загального ЛГБТ-руху. Це відбувається, по-перше, через брак ресурсів для саме лесбійських проєктів чи ініціатив та наявність більшої кількості цих ресурсів у «загальних» ЛГБТ-організацій, що, в свою чергу, дає більше можливостей впливу на зміну наявного статусу-кво, але також не дає лесбійкам бути більш видимими та діяти окремо на захист своїх прав та інтересів. По-друге, в умовах загальної дискримінації та стигматизації ЛГБТ-людей у суспільстві, більш ефективною залишається стратегія ідентифікації та говоріння від імені загальної, більш великої соціальної групи. Загалом, говорячи про завдання та напрями діяльності лесбійського руху в Україні, можна виокремити такі їхні прояви (Таблиця 2.2):

Цілі та напрями діяльності лесбійського руху в Україні

Завдання лесбійського руху	Напрями діяльності лесбійського руху
<ul style="list-style-type: none"> -Вирішення питань, пов'язаних з батьківством та опікуномством для лесбійських сімей; -Доступ до шлюбу; -Доступ до медичних та репродуктивних технологій; -Згуртування лесбійської спільноти; -Розслідування злочинів на ґрунті ненависті -Боротьба зі стереотипами в суспільстві (як на ґрунті гомофобії, так і мізогінії); -Зростання видимості в межах ЛГБТ-руху та в суспільстві; -Захист від гендерно обумовленого насильства; -Забезпечення рівних прав і можливостей 	<ul style="list-style-type: none"> -Адвокація -Робота з темами протидії злочинів на ґрунті ненависті; -Адвокація за шлюбну рівність -Робота зі спільнотою -Проведення закритих і камерних заходів для лесбійок; -Робота над згуртуванням спільноти (особливо в регіонах); -Діяльність ком'юніті-центрів; -Надання соціальних послуг лесбійкам (психологічна, юридична допомога та медичні консультації) -Просвітницька діяльність -Онлайн-активізм (написання блогів, статей); -Видання самвидавів («Лезо», «La Merde»); -Просвітницька діяльність через проведення освітніх подій; -Публічний активізм -Організація мирних зібрань; -Проведення онлайн-флешмобів; -Організація різних активностей в межах громадських організацій; -Включення в феміністичний активізм

Загалом можна побачити, що завдання, які були прописані «Жіночою мережею» у 2006 році, фактично, не змінилися. Так, на порядку денному залишилися потреби в доступі до медичних послуг, питання протидії дискримінації на ґрунті гомофобії та стереотипам, а також захист прав жінок і боротьба за досягнення гендерної рівності. Наразі ж лесбійський рух продовжує працювати, фактично, на дві аудиторії: на лесбійок, для яких

проводяться закриті заходи, зустрічі та активності в ком'юніті-центрах, та на більш широку аудиторію, на яку спрямована просвітницька робота, адвокація та мирні зібрання. Окремо варто зазначити про зв'язок українського лесбійського руху з феміністичним. Так, тут мається на увазі і організація та проведення активістками лесбійського руху просвітницьких заходів на тему прав жінок, феміністичних акцій, а також робота з темами протидії гендерно обумовленому насильству, ратифікації Стамбульської конвенції в Україні та боротьби з сексизмом і мізогінією у суспільстві загалом. Підсумовуючи, варто зазначити, що напрями діяльності лесбійського руху в Україні можна умовно згрупувати в такі категорії – адвокація, робота зі спільнотою, просвітницька діяльність та публічний активізм

Також лесбійський рух стикається з перешкодами, які умовно можна поділити на зовнішні, тобто, ті, які стосуються взаємодії лесбійського руху та суспільства і держави загалом, а також впливу зовнішніх більш глобальних процесів, та внутрішні, які виникають в межах ЛГБТ-руху та навіть лесбійської спільноти. Так, якщо говорити про зовнішні перешкоди, це можуть бути неготовність йти на співпрацю з боку державної влади, що впливає на її готовність змінювати законодавство та займатися розслідуваннями злочинів на ґрунті ненависті; загальний вплив неприйняття та ксенофобії в суспільстві, посилений діяльністю антигендерних рухів; вплив консервативних тенденцій у інших країнах та загальне існування гендерної нерівності, яка впливає і на можливість для лесбійок приймати себе, і на доступ активісток до економічних ресурсів.

Окремо варто зазначити про вагомий вплив пандемії COVID-19 на наявне становище лесбійського руху, адже перехід до карантинних обмежень посилив ізоляцію в межах спільноти та змусив організації та активісток шукати нові шляхи для роботи і підтримки єдності в межах спільноти. Говорячи про внутрішні перешкоди в межах ЛГБТ-руху та лесбійської спільноти, можна виокремити вплив роз'єднаності руху та загальної невидимості лесбійок у ЛГБТ-русі на можливості для подальшого розвитку

лесбійського руху. Загалом перешкоди для діяльності лесбійського руху можна охарактеризувати так (Таблиця 2.3):

Таблиця 2.3

Перешкоди для діяльності лесбійського руху

Зовнішні перешкоди	Внутрішні перешкоди
<p>-Складнощі у взаємодії з державними інституціями:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Неможливість законодавчих змін; -Неготовність держави підтримувати ЛГБТ-людей та фінансувати проєкти, спрямовані на представників і представниць ЛГБТ-спільноти <p>-Неприйняття з боку суспільства:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Поширеність гомофобії та стереотипів на ґрунті мізогінії; -Діяльність антигендерного руху (Ради церков, про-сімейних організацій, праворадикальних груп); -Зростання рівня агресії та ксенофобії в суспільстві; -Збільшення кількості злочинів на ґрунті ненависті <p>-Вплив зовнішніх факторів:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Вплив пандемії на діяльність руху та активізм загалом; -Вплив консервативних тенденцій з Росії та Польщі на ситуацію з правами жінок і ЛГБТ-людей в Україні; -Економічна нерівність та загальна нормалізація насильства (зокрема гендерно обумовленого) 	<p>-Конфлікти в межах ЛГБТ-руху:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Роз'єднаність всередині ЛГБТ- та феміністичного рухів; -Конфлікти за ресурси; -Невидимість лесбійок у загальному ЛГБТ-русі; -Стереотипи та упереджене ставлення з боку інших активістів руху щодо лесбійок <p>-Конфлікти в межах лесбійської спільноти:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Внутрішня гомофобія та брак відкритості в спільноті; -Роз'єднаність всередині спільноти; -Поляризація лесбійської спільноти на «активістську» і «не-активістську»

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що лесбійський рух в Україні як самостійний феномен розпочав своє становлення та розвиток у 2000 році зі створенням окремої організації «Жіноча мережа», яка вперше почала позиціонувати себе як лесбійсько-феміністична організація та спрямовувала свою діяльність на згуртування лесбійської спільноти та організацію просвітницьких, спортивних і культурних заходів для лесбійок. До того часу лесбійська спільнота існувала радше як субкультура в вигляді малих соціальних груп, які мали чіткі групові межі та розрізнення від іншої частини суспільства за допомогою спеціальних візуальних ознак (зовнішності, елементів одягу, зразків поведінки), окремих місць для зустрічей, спілкування та проведення дозвілля, а також конструювання специфічного сленгу та гендерних категорій у межах спільноти. Великий вплив відіграла і загальна невидимість лесбійок у суспільстві та відсутність суб'єктного лесбійського руху, який до 2000 року розвивався лише в рамках гей-організацій, які спрямовували свої зусилля на роботу з геями та бісексуальними чоловіками за рахунок отримання фінансування, спрямованого на боротьбу з ВІЛ-СНІД серед соціальної категорії ЧСЧ. Власне, саме «Жіноча мережа» змогла згуртувати активісток лесбійського руху в спільне зусилля, концептуалізувати місію, цінності та потреби для лесбійок в Україні, а також дати підґрунтя для створення нових лесбійсько-феміністичних організацій. З 2007 року в Україні почали виникати інші організації лесбійського руху – «Інсайт», «Сфера», «Інша», «Феміністична майстерня», а також низові активістські групи, які поєднують в своїй діяльності феміністичний та лесбійський активізм. Пріоритетними цілями, як і раніше, залишається боротьба з дискримінацією та стереотипами на ґрунті гомофобії та мізогінії, зростання видимості лесбійок у ЛГБТ-русі та в суспільстві, надання лесбійкам права на укладання шлюбу, усиновлення та опікунокство над дітьми та рівного доступу до медичних і репродуктивних послуг, а також розслідування злочинів на ґрунті гомофобії. Говорячи про прояви діяльності лесбійського руху в Україні, наразі це є адвокація, онлайн-

активізм, робота над згуртуванням спільноти, просвітницька діяльність, а також організація мирних зібрань. Важливим аспектом лесбійського активізму також залишається включення в феміністичний активізм та просування свого порядку денного в його межах, тож можна говорити про становлення і прояв феномену інтерсекційності між цими двома рухами в Україні. Перешкоди для діяльності лесбійського руху можна умовно розділити на зовнішні та внутрішні. Серед зовнішніх інформантками було виокремлено неготовність держави йти на співпрацю, зростання рівня ксенофобії в суспільстві, діяльність антигендерних рухів і злочини на ґрунті ненависті, а також вплив пандемії, діяльності консервативних рухів у сусідніх країнах та економічної нерівності на розвиток та діяльність лесбійського руху. Внутрішніми перешкодами залишається роз'єднаність у межах ЛГБТ-спільноти, яка триває ще з самого початку становлення руху, а також загальна невидимість лесбійок у ЛГБТ-русі, нерівний доступ до ресурсів та внутрішня гомофобія і брак єдності всередині лесбійської спільноти, що заважає більш скоординованій діяльності лесбійського руху в Україні.

2.3. Феміністичний та лесбійський рух в Україні: прояви інтерсекційності та конфлікти

Перед виокремленням інтерсекційності та конфліктів між феміністичним та лесбійським рухом в Україні, варто загалом розглянути феномен феміністичного руху. Визначаючи поняття фемінізму, як вже було зазначено в першому розділі, можна сказати, що це рух, який передбачає «різні дії на захист прав жінок, які ґрунтуються на теорії гендерної рівності та уявленні про правову рівність статей» (Плахотник, 2008). Тобто, ключову роль у феміністичному русі грають ідеї про гендерну рівність, недискримінацію за гендерною ознакою та зміну наявного гендерного порядку з підпорядкованим становищем жінки у суспільстві. Крім того, через фрагментарність дискурсів про фемінізм існує багато течій та підходів, тож

більш коректно говорити не про фемінізм як гомогенний феномен, а про «фемінізми», які мають різну оптику та фокус уваги (Плахотник, 2008), а також прояви інтерсекційності з іншими рухами (наприклад, якщо мова йде про лесбійський фемінізм, фемінізм темношкірих жінок тощо).

Говорячи про феміністичний рух в Україні, варто також окреслити зовнішній контекст для його становлення та розвитку. Так, у Радянському Союзі був панівним гендерний контракт «працюючої матері». Попри декларовану ідеологією емансипацію та гендерну рівність, жінки працювали як на оплачуваній роботі, так і займалися репродуктивною працею вдома; при цьому головою сім'ї вважався все ж таки чоловік (2018). В подальшому, зі здобуттям Україною незалежності він трансформувався в основні моделі фемінності, які поширилися в українському суспільстві – жінка-Барбі (тобто, жінка, яка відповідає стандартам конвенційної фемінності, не займається оплачуваною працею і перебуває на утриманні більш забезпеченого чоловіка, виконуючи радше естетичну функцію, а також відображає високий статус чоловіка в суспільстві), бізнес-леді (тобто, жінка, яка зайнята розвитком власної кар'єри; з цією моделлю фемінності також пов'язано багато стереотипної репрезентації в медіа та масовій культурі), а також жінка-Берегиня (ця модель фемінності набула особливого поширення після підняття дискурсу про «традиційні національні цінності» та означає те, що жінка зайнята лише домашньою роботою та опікою про сім'ю) (Марценюк, 2018). Як наслідок, така ситуація стала причиною поширеності в суспільстві гендерних стереотипів про роль та місце жінки в суспільстві, закріплення нового гендерного порядку, а також стигматизації тих жінок, які не вписувалися в нього та в вищезазначені моделі фемінності. Ці процеси, разом із заборонаю діяльності низових феміністичних ініціатив в Радянському Союзі, стали причиною феномену «страху фемінізму», про який також пише Тамара Марценюк (2018). Так, люди, державні інституції, медіа, академічна спільнота, фактично, ігнорували та стигматизували слово «фемінізм». Крім

того, це стало причиною появи низки міфів про фемінізм та феміністичний рух, які мають вплив на ставлення до них і сьогодні.

Феміністичний рух в Україні виник і почав розвиватися в 1990-х роках з академічної сфери, в рамках якої дослідниці писали наукові роботи, перекладали роботи західних феміністок і загалом займалися науково-дослідницькою роботою з фокусом на феміністичній тематиці. Пізніше відбувся процес інтеграції цих досліджень у систему вищої освіти (Марценюк, 2018). У цей період також почали з'являтися перші громадські організації та об'єднання, які фокусувалися на просвітницькій діяльності, а також на темі допомоги жінкам, які опинилися в ситуаціях домашнього насильства або торгівлі людьми (наприклад, організації «Ла-Страда», «Жіночі перспективи», які працюють і сьогодні). Пізніше з'явилися й інші організації, які почали займатися темами захисту прав жінок, залучення жінок у політику, посилення жіночого лідерства; розвивався і онлайн-активізм.

Окремо варто зазначити про дихотомію «часу нації» та «часу фемінізму», про які пишуть Марія Маєрчик та Ольга Плахотнік. Так, «час нації» передбачає «лінійний історичний час, пов'язаний з ідеєю прогресу та розвитку» (тобто, якщо говорити про феміністичний рух і «час нації», мається на увазі винесення в центр питання про надання рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків (що, власне, і є ідеєю ліберального фемінізму), та збільшення видимості жінок у владних структурах та інституціях), в той час як «час фемінізму» відкидає таку темпоральність і критикує інституції та наявні владні структури та ієрархії, спрямовуючи свої зусилля на їхню деконструкцію, а не на збільшення представленості жінок у межах цих інституцій (Маєрчик, Плахотнік, 2018). Згідно з цією концепцією, можна розглядати і становлення та розвиток феміністичного руху в Україні.

Протягом 1990-х років з появою різних жіночих організацій, які ґрунтувалися здебільшого на національному дискурсі про фемінізм та діяли відповідно до концепції «часу нації». Ситуація змінилася в 2007-2010 роках з

появою анархо-феміністичної групи «Свободна» та ініціативи «Феміністична офензива» (Маєрчик, Плахотнік, 2018), які підняли на порядок денний ідею «часу фемінізму»: тобто, виступали не за ідеї жіночого лідерства, залученості жінок у політику, а саме за зміну системи. Вони також почали робити перші вуличні акції, а також марші 8 березня та інші публічні заходи. Тобто, можна говорити, що в цей період відбувся перехід феміністичного активізму в публічний простір, що дало змогу зробити цей рух більш видимим у суспільстві. Так, 8 березня 2011 року за сприяння ініціативи «Феміністична офензива» та організації «Інсайт» у Києві відбувся перший відкритий феміністичний марш «8 березня – політичне свято», до того в 2008 році феміністичний марш у Києві організувала ініціатива «Свободна», а в 2009 році у Львові – молодіжна група «Гендер Львів» (Гриценко, 2018).

В подальшому, протягом 2014-2020 феміністичний рух продовжував розвиватися в рамках громадських організацій, низових ініціатив та онлайн-активізму (власне, онлайн-групи в соціальних мережах значно вплинули на поширення ідей фемінізму та залучення нових прихильниць та прихильників до феміністичного руху). Варто також зазначити, що в рамках нових феміністичних організацій та ініціатив можна говорити про більш явне вираження інтерсекційності з іншими правозахисними рухами та включення порядків денних на підтримку інших вразливих груп, що, свою чергу, можна вважати переходом від уявлення про гомогенний «жіночий» досвід до розуміння фрагментарності ідентичностей різних жінок. Однак, такі процеси, звичайно, не можна застосувати до всіх феміністичних і жіночих організацій, які діяли і продовжують діяти в Україні. Іншим важливим аспектом українського феміністичного руху залишаються масові заходи та публічні акції до 8 березня. Загалом феміністичні марші у Києві та інших містах України також продовжують відбуватися з 2008 року, тож можна говорити про феномен «віднайдення традиції 8 березня», про який пише Ганна Гриценко (2018), який передбачає перегляд стереотипного уявлення про цей день як про «свято жіночності та ніжності» у пост-радянському дискурсі.

Виокремлюючи важливі теми, які стоять наразі перед українським феміністичним рухом, можна умовно поділити на такі напрями: протидія гендерно обумовленому насильству, надання підтримки жінкам з вразливих груп, публічний активізм, просвітницька діяльність і посилення жіночого лідерства. Загалом напрями роботи та пов'язані з ними завдання можна проілюструвати так (Таблиця 2.4):

Таблиця 2.4

Напрями роботи та цілі феміністичного руху в Україні

Завдання феміністичного руху	Напрями діяльності феміністичного руху
<ul style="list-style-type: none"> -Створення ефективних механізмів з протидії гендерно обумовленому насильству на законодавчому рівні; -Створення умов для становлення культури нульової толерантності до гендерно обумовленого насильства та дискримінації за гендерною ознакою у суспільстві; -Захист жінок від усіх форм гендерної дискримінації; -Посилення представництва жінок у політиці та інших професіях на керівних посадах; -Протидія гендерним стереотипам у суспільстві; -Покращення становища жінок з вразливих груп; -Забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у суспільстві 	<ul style="list-style-type: none"> -Протидія гендерно обумовленому насильству: -Робота гарячих ліній та консультаційних центрів; -Адвокаційна робота; -Проведення досліджень; -Моніторингова робота -Надання підтримки жінкам з вразливих груп: -Надання соціальної допомоги постраждалим від насильства (притулки, соціальний і юридичний супровід); -Надання юридичної допомоги жінкам, які зазнали дискримінації за гендерною ознакою; -Організація груп підтримки у форматі «рівний рівному»; -Публічний активізм: -Проведення мирних зібрань; -Онлайн-активізм; -Проведення публічних мистецьких, освітніх та нетворкінгових заходів; -Просвітницька діяльність: -Інформаційно-просвітницька робота -Організація таборів, стажувань та мистецько-

	<p>освітніх подій для молоді;</p> <p>-Організація освітніх подій;</p> <p>--Підтримка видання книг та інших інформаційних матеріалів;</p> <p>--Проведення інформаційних кампаній у медіа та соціальних мережах</p> <p>-Посилення жіночого лідерства:</p> <p>-Підвищення професійних якостей жінок у політиці через навчальні програми;</p> <p>-Надання консультацій та фінансової підтримки для ініціатив жінок-політикинь;</p> <p>-Менторська підтримка жіночих об'єднань та низових груп у різних професіях та політиці;</p> <p>-Організація платформ для спілкування та обміну досвідом</p>
--	--

Говорячи про прояви інтерсекційності між феміністичним та лесбійським рухами в Україні, варто, перш за все, виокремити той факт, що лесбійки грали важливу роль у становленні феміністичного руху в Україні загалом (особливо, якщо говорити про проведення перших феміністичних акцій та публічних заходів) та продовжують її відігравати і сьогодні:

«...Скоріше в Україні так сталося, що пішло все іншим чином. Тобто, лесбійки почали бути досить активними на феміністичному полі. Вони почали брати на себе відповідальність. Організувати там рухи, якісь вуличні протести, акції, марші, і так сталося, що всім іншим довелося вже мати справу з таким... з такою ситуацією. Тобто, це не те, що там лесбійки прийшли і почали відвойовувати там своє місце, так, на існування, як було, наприклад, в Штатах, коли від початку там лесбійок та чорних жінок не брали до рухів і намагалися всіляко витіснити, аби не провокувати, скажемо так, суспільство, не компрометувати. В Україні все сталося інакше, і скоріше всім іншим

просто доводиться приймати це як даність, що так сталося.»
(Інформантка 2)

Так, як вже було зазначено, «Жіноча мережа» почала проводити перші публічні акції, вела просвітницьку та адвокаційну діяльність та поєднувала в собі і лесбійський, і феміністичний активізм. Аналогічно можна сказати і про «Феміністичну офензиву»: у місії організації було зазначено про те, що організація бореться за подолання «патріархальних форм влади і різних її проявів - сексизму, гомофобії, трансфобії...». Важливими для розвитку феміністичного активізму та організації маршів до 8 березня у Києві, Львові, Херсоні та Харкові стали і організації «Феміністична майстерня» (Львів), «Інша» (Херсон), «Сфера» (Харків) та «Інсайт» (Київ), які аналогічно поєднують у своїй діяльності ці два напрямки активізму. Крім того, більш сучасним низовим активістським ініціативам теж характерна інтерсекційність між лесбійським і феміністичним рухами. Тож загалом можна сказати, що ця особливість відрізняє український феміністичний рух від вже зазначеного у першому розділі феміністичного руху в США, на чолі якого стояли білі гетеросексуальні жінки середнього класу, в той час як лесбійки були змушені залишатися невидимими через загальний рівень неприйняття та упередження в суспільстві.

Інтерсекційність між феміністичним і лесбійським рухом за її проявами можна умовно поділити на три складові: ідеологічну, практичну та тематичну. Так, ідеологічна складова передбачає спільне теоретичне підґрунтя для цих рухів та спільне теоретичне розуміння фемінізму. В свою чергу, тематична складова передбачає спільні теми для діяльності рухів, які обґрунтовує теоретична складова. Насамкінець практична складова є втіленням і тематичної, і ідеологічної складової на практиці і включає в себе як спільні активності, так і взаємодії між активістками лесбійського та феміністичного рухами.

Так, ідеологічна складова передбачає критику гетеронормативності та розгляд патріархатної системи та нормативного гендерного порядку як

спільного підґрунтя для нерівності та дискримінації на ґрунті гомофобії та мізогінії. Крім того, інформантки зазначали також про те, що саме гендерні стереотипи, патріархат як загальна система та пригноблене становище жінки у суспільстві є причиною як мізогінії, толерування гендерно обумовленого насильства, обмеження негетеронормативної експресії у жінок та чоловіків через зовнішній вигляд або поведінку, а також гомофобії, оскільки, згідно з цими уявленнями, лесбійки зазіхають на нормативний гендерний порядок з його ієрархією та наявним статус-кво, роблячи те, що «дозволено» лише чоловікам (Інформантки 1, 2, 3 5). В свою чергу, фемінізм розглядається як невід’ємна частина для досягнення рівності у суспільстві через різні активістські практики та захист від «відкату назад» у сфері прав жінок, що також невід’ємно пов’язано з лесбійським рухом, адже лесбійки стикаються з множинною дискримінацією і за ознакою статі, і за ознакою сексуальної орієнтації, що значно посилює нерівність і робить її більш явною, і, відповідно, збільшує запит на зміну наявного гендерного порядку:

«...Тобто жінку розглядають як таку якусь істоту, яка не зовсім людина, не зовсім норма. Ну і звідси взагалі впливає те, що я поєдную мій активізм як лесбійський і феміністичний, тому що це завжди відчуття, що ти якась не така, що ти якась відхилення від норми. І, звичайно, коли ти є жінкою і зустрічаєшся з усім там: з мізогінією, з сексизмом. Якщо ти є лесбійкою, тебе ще й не сприймають нормальною жінкою, то це посилює, скажемо так на тебе тиск...»

(Інформантка 2)

Тематична складова передбачає винесення спільних тем на порядок денний і в лесбійському, і в феміністичному рухах. Власне, тут також варто зазначити, що лесбійки дуже сильно інтегровані в феміністичний рух та в організацію найбільш масштабних феміністичних мирних зібрань в Україні, тому багато тем перегукуються. Так, це є теми протидії гендерно обумовленому насильству та ратифікації Стамбульської конвенції (яка зокрема передбачає захист від домашнього та гендерно обумовленого

насилства незалежно від сексуальної орієнтації, на відміну від чинного національного законодавства), захисту прав жінок у суспільстві, протидії дискримінації за будь-якими ознаками (знову ж таки, мова йде про інтерсекційність). Практична складова, в свою чергу, означає, що багато акцій і заходів феміністичного спрямування або містять у собі елемент інтерсекційності, який передбачає включення в загальний порядок денний теми прав лесбійок, або ж організуються активістками лесбійського руху, що також впливає на спрямування самого заходу та його більшу інклюзивність. Власне, як вже було зазначено, в Україні наразі такими спільними практичними точками є феміністичні марші 8 березня, які відбуваються в Києві, Харкові, Одесі, Запоріжжі, Львові та інших містах і включають в себе як активісток лесбійського руху в організаційних комітетах, так і чітке артикулювання захисту прав усіх жінок, зокрема і лесбійок, у порядку денному. Аналогічно, відбуваються і просвітницькі заходи (лекції, дискусії, літні школи та табори) та онлайн-активності, які або поєднують питання цих двох рухів, або залучають активісток до організації та участі. Насамкінець, більш нові феміністичні ініціативи часто поєднують в собі теми захисту прав жінок і лесбійок, а також передбачають включення активісток, які самі є лесбійками і залучені також до ініціатив в межах лесбійського руху, що створює можливості для діалогу та подальшої співпраці:

«Є молодші організації, активістки, наприклад, «Феміністична майстерня», тобто, жінки, які і там, і там. Часто жінки, які і є самі лесбійками, і є представницями феміністичного руху, то тут з'являється intersection. Часто у моєму досвіді співпраця між різними рухами з'являється завдяки людям, які належать до різних груп і просто зводять ці рухи разом.» (Інформантка 6)

Загалом, інтерсекційність між лесбійським і феміністичним рухом можна зобразити таким чином (Таблиця 2.5):

**Прояви інтерсекційності між лесбійським та феміністичним рухами в
Україні**

Ідеологічна складова (спільне теоретичне підґрунтя і концептуалізація фемінізму)	Тематична складова (спільні теми для роботи)	Практична складова (спільні активності та прояви активної діяльності між рухами)
<p>-Теоретичне підґрунтя розуміння нерівностей:</p> <p>-Визначення патріархату та нормативного гендерного порядку як причини нерівності на ґрунті мізогінії та гомофобії;</p> <p>-Критика гетеронормативності та гендерних стереотипів;</p> <p>-Визнання концепту множинної дискримінації, з якою можуть стикатися різні жінки, які поєднують в собі кілька ідентичностей</p> <p>-Розуміння фемінізму:</p> <p>-Фемінізм як рух та активістські практики, спрямовані за зміну статусу-кво, захисту прав жінок і протидію дискримінації;</p> <p>-Фемінізм як ідея свободи та емансипації, а також як можливість усвідомити себе і жити поза гетеронормативними стереотипами (зокрема, і для лесбійок)</p>	<p>-Спільні теми для лесбійського та феміністичного руху:</p> <p>-Протидія гендерно обумовленому насильству;</p> <p>-Ратифікація Стамбульської конвенції;</p> <p>-Захист прав жінок у суспільстві;</p> <p>-Протидія дискримінації та гендерним стереотипам</p>	<p>-Прояви інтерсекційності між лесбійським та феміністичним рухами на практиці:</p> <p>-Діяльність організацій, які поєднують в собі феміністичний і лесбійський активізм через членкинь ініціативи/діяльність та публічне артикулювання своєї позиції;</p> <p>-Організація спільних мирних зібрань;</p> <p>-Проведення спільних онлайн-активностей</p> <p>-Проведення спільних освітньо-просвітницьких заходів</p>

Однак, між феміністичним і лесбійськими рухами є і конфліктні моменти та питання, що ускладнюють взаємодію. Однією з причин є той факт, що багато організацій, які наразі маркують себе як феміністичні, виникли з жіночого руху в 1990-х – 2000-х роках, якому характерне уявлення

про уніфікований «жіночий» досвід, який ґрунтується на доволі есенціалістських засадах. Відповідно, наразі, з посиленням видимості ЛГБТ-людей в українському суспільстві та супутній їй діяльності антигендерного руху, такі організації, які тяжіють радше до жіночого руху, намагаються відмежуватися від лесбійок, пояснюючи це тим, що видимість лесбійок у межах організацій та феміністичного активізму дискредитує феміністичний рух загалом і наражає їх на агресію з боку представників антигендерного руху:

«В нас з незалежністю почав з'являтися жіночий рух... З'явилися паралельно жіночі організації, які займалися питаннями економічної участі жінок, політичної участі жінок, empowerment всякий був страшенно популярний, всякі тренінги, але це все був жіночий рух, але вони виникли з низових ініціатив жінок у малих містах, селах, і вони були дуже далекі від фемінізму... Оця частина ширша жіночого руху, який зараз вже брендує себе як феміністичний, дуже далека від лесбійських питань...» (Інформантка 6)

Власне, саме такий есенціалістський підхід, власні упередження та стереотипи на ґрунті гомофобії та уявлення про існування «нормального» жіночого досвіду, який характерний для всіх жінок є причиною подальших конфліктів. Незважаючи на те, що лесбійки були в українському феміністичному русі від самого його початку, наразі в межах більш консервативних «жіночих» організацій та деяких онлайн-спільнот трапляються випадки, коли лесбійок намагаються не залучати до активностей або ж просять не означувати себе через страх «дискредитації». Таким чином відбувається конструювання дискурсу «нормальності» в межах феміністичної спільноти та уявлень про те, якою має бути «нормальна» феміністка:

«...З точки погляду тих з феміністок, хто більше негативно ставиться до лесбійок, вони кажуть: «До чого лесбійський рух, ідіть там до своїх ЛГБТ боріться. Це не наше питання, і ми не хочемо образити

чоловіків, ми хочемо їх залучати, а от лесбійкам чоловіки взагалі там непотрібні. У лесбійок своя має бути адженда, а ми «нормальні» жінки». Тобто, цей же дискурс нормальності, в цьому і є поділ. Тобто, жінки і феміністки гетеросексуальної орієнтації досить часто мають досить сильну лесбофобію, і вони не хочуть говорити про те, що лесбійки мають боротися з ними, знаходитися з ними нарівні у феміністичному русі.» (Інформантка 2)

Причиною ворожого ставлення до лесбійок у межах деяких феміністичних спільнот є також уявлення про те, що лесбійки акумулюють в межах своєї групи більше ресурсів, і як наслідок можуть «відібрати» більше прав собі, ніж це зроблять «звичайні» жінки:

«Дуже сильне поширення такої дуже плоскої феміністичної повістки, банальне нерозуміння таких речей як права людини, що це таке... Від того, що всі отримують права людини жінка не програє, а виграє. Деяким здається, що програє, що може прав людини не вистачити на всіх: їм дадуть права людини, а мені не вистачить...От зараз або цисгетеро жінкам відсиплють більше прав, або їх зараз лесбійки заберуть...» (Інформантка 1)

Насамкінець, ще одним конфліктним питанням залишаються відмінності в ставленні до секс-роботи та трансгендерних людей, однак, ці конфлікти можна розглядати радше як відмінності в поглядах та підтримці різних течій фемінізму.

Отже, феміністичний і лесбійський рухи в Україні були та досі є тісно інтегрованими за рахунок організації спільних подій (феміністичних маршів у багатьох великих містах країни, освітніх і культурних заходів), яка почалася ще в 2008 році. Концептуалізуючи інтерсекційність між лесбійським і феміністичним рухами в Україні, варто зазначити, що вона проявляється ідеологічно, тематично та практично, а також за рахунок залучення до феміністичного активізму лесбійок і лесбійських організацій,

які, в свою чергу, грали важливу роль у становлення публічного феміністичного активізму в Україні. В свою чергу, причинами конфліктів між рухами залишаються особисті упередження на ґрунті гомофобії в окремих активісток феміністичного руху, конструювання дискурсу про «нормальний та універсальний жіночий досвід», який часто ґрунтується на гетеронормативності, і дискурсу про «правильний» фемінізм, а також відмінності в ставленні до теми секс-роботи та трансгендерних людей, спричинені ідеологічними відмінностями в конкретних активісток.

Підсумовуючи, становлення та розвиток лесбійського руху в Україні тісно пов'язані з загальними емансипативними процесами в країні після розпаду Радянського Союзу, які дали умови для формування окремої лесбійської субкультури з її власними знаками розрізнення через зовнішність та елементи одягу, місця зустрічей і навіть своєрідні гендерні категорії, а також створення перших ЛГБТ-організацій. Однак, незважаючи на те, що лесбійки долучалися до роботи цих організацій, вони здебільшого орієнтувалися на потреби гомосексуальних та бісексуальних чоловіків, залишаючи лесбійок невидимими.

Ситуація змінилася в 2000 році зі створенням організації «Жіноча мережа», яка поєднувала в своїй діяльності лесбійський і феміністичний активізм, та займалася організацією мирних зібрань, проведенням просвітницьких заходів, адвокаційною роботою та згуртуванням лесбійської спільноти через організацію закритих культурних, освітніх і спортивних заходів. У подальшому «Жіноча мережа» створила підґрунтя для інших організацій, які також поєднують лесбійський та феміністичний активізм – «Інсайт» (Київ), «Інша» (Херсон), «Сфера» (Харків), «Феміністична майстерня» (Львів).

Загалом лесбійський рух в Україні наразі діє в межах окремих лесбійсько-феміністичних організацій, загальних ЛГБТ-організацій, а також низових активістських ініціатив. Говорячи про завдання, які стоять перед українським лесбійським рухом було виокремлено підвищення видимості

лесбійок у суспільстві, отримання лесбійками доступу до шлюбу, опікунства, медичних та репродуктивних технологій, розслідування злочинів на ґрунті ненависті, згуртування лесбійської спільноти, а також протидію гендерно обумовленому насильству та забезпечення рівних прав і можливостей для жінок у суспільстві, що доцільно назвати проявом інтерсекційності з феміністичним рухом. Для досягнення цих завдань лесбійський рух фокусується на адвокації, роботі зі спільнотою, просвітницькій діяльності для лесбійок і більш широкої аудиторії та публічному активізму, який включає в себе, зокрема, і залучення до феміністичного руху та проведення спільних мирних зібрань.

Крім того, серед викликів для лесбійського руху було виокремлено зовнішні та внутрішні. Серед зовнішніх доцільно виокремити складнощі в взаємодії з державними інституціями, зростання рівня ксенофобії в суспільстві та кількості злочинів на ґрунті ненависті, а також вплив зовнішніх процесів, які включають в себе вплив консервативних тенденцій із сусідніх країн, пандемії COVID-19 та економічної нерівності на діяльність лесбійського руху в Україні.

Говорячи про прояви інтерсекційності між лесбійським та феміністичним рухами в Україні, доцільно зазначити, що лесбійки та лесбійські організації відіграли важливу роль у розвитку публічного феміністичного активізму та в організації перших феміністичних акцій, які дали змогу зробити фемінізм більш видимим в українському суспільстві. Так, перший феміністичний марш у Києві організувала анархістська група «Свободна» в 2008 році, яка включала в себе активісток лесбійського руху, потім «Феміністична офензива», яка публічно артикулювала свою позицію як організація, яка стоїть на захисті прав жінок і лесбійок, зокрема, провела перший відкритий марш у 2011 році.

Говорячи про сучасний контекст, у Києві, Харкові, Львові, Херсоні, Одесі феміністичні акції до 8 березня проводять лесбійсько-феміністичні організації «Інсайт», «Сфера», «Інша», «Феміністична майстерня» та інші. Ці

організації також проводять публічні заходи, присвячені тематиці захисту прав жінок, включаючи в порядок денний і тему захисту прав лесбійок (наприклад, Тижні Жіночої Солідарності в Харкові, Fem Talks у Києві, Феміністичні Інтервенції в Херсоні тощо).

Крім того, самі прояви інтерсекційності між цими рухами було класифіковано в ідеологічну, тематичну та практичну складові. Згідно з ідеологічною складовою, спільними рисами є визначення патріархатної системи та нормативного гендерного порядку як причини нерівності, а також критика гетеронормативності та усвідомлення концепту множинної дискримінації, з якою стикаються жінки, які поєднують у собі різні ідентичності (зокрема, і лесбійки). Крім того, ідеологічно спільним є і розуміння фемінізму як руху, спрямованого на зміну наявного статусу-кво та захист жінок від усіх форм дискримінації. Тематична складова передбачає перехресність тем в лесбійському та феміністичному русі в Україні. Серед них були виокремлені протидія гендерно обумовленому насильству, ратифікація Стамбульської конвенції, захист прав жінок у суспільстві та протидія дискримінації та стереотипам. Практична складова проявляється, в свою чергу, в організації спільних мирних зібрань, онлайн-активностей та просвітницьких заходів, а також у діяльності організацій, які поєднують у собі і лесбійський, і феміністичний активізм через членкинь, саму діяльність та публічне артикулювання цієї позиції.

Серед конфліктів між лесбійським і феміністичним рухами було виокремлено власні упередження на ґрунті гомофобії серед окремих активісток, закріплене уявлення про «універсальний жіночий досвід», що ґрунтується на гетеронормативності, а також конфлікти на ґрунті ідеологічних розбіжностей через ставлення до теми секс-роботи та трансгендерних людей. Однак, загалом можна сказати, що лесбійський і феміністичний рух мають прояви інтерсекційності як у ідеологічних засадах рухів, так і в напрямках роботи та активностях.

ВИСНОВКИ

Отже, лесбійський рух доцільно назвати суспільно-політичним рухом. По-перше, за рахунок організаційної форми діяльності, спрямованої на зміну соціального порядку, що передбачає покращення становища лесбійок у суспільстві та протидію дискримінації. По-друге, через мобілізацію на ґрунті соціального конфлікту, що полягає у депривованому становищі лесбійок у суспільстві, спричиненому нормативним гендерним порядком. По-третє, через формування окремої колективної ідентичності за рахунок спільного бачення майбутнього (цілей, тактик, викликів для руху), а також відмежування від аут-групи за допомогою окремих спільних норм поведінки, цінностей, історій, приводів, матеріальних і символічних артефактів, групових практик та створення добре інтегрованих соціальних мереж у межах спільноти. Також лесбійський рух є прикладом нових суспільних рухів, за Юргеном Габермасом, через формування на ґрунті питань, пов'язаних з окремою лесбійською ідентичністю, інтерсекційністю з феміністичним рухом, який також визначає цю окрему ідентичність, та аспект транснаціональної дифузії в контексті того, що лесбійський рух є транснаціональним феноменом і, попри локальні відмінності в контекстах, має схожі тактики, напрями діяльності та символи в різних країнах.

Було систематизовано теоретико-методологічні підходи до вивчення діяльності лесбійського руху в контексті соціально-конструктивістського підходу Мішеля Фуко, критичного підходу Джона Д'Еміліо та Марка Стайна, робіт Адріани Річ і Гейл Рубін в контексті феміністичних студій, а також розуміння інтерсекційності за Кімберлі Креншоу. Так, згідно з підходами Фуко, Стайна та Д'Еміліо, лесбійський рух, було визначено як продукт капіталістичного суспільства, коли разом з загальними емансипаційними процесами в суспільстві відбувся перегляд дискурсу про гомосексуальність як про частину людської ідентичності, що в подальшому стало передумовою для формування лесбійського руху. Говорячи про інтерсекційність

лесбійського та феміністичного рухів, було зроблено висновок, що лесбійський рух є відповіддю на загальне депривоване становище і лесбійок, і всіх жінок у суспільстві, спричинене нормативним гендерним порядком, андроцентризмом і феноменом «примусової гетеросексуальності», який описала Адріана Річ. Саму ж інтерсекційність в цьому контексті можна розглядати як зв'язок ознак гендеру та сексуальної орієнтації, які конструюють окремі життєвий досвід та ідентичність, і за якими лесбійки можуть стикатися з множинною дискримінацією за цими двома ознаками.

Власне, за підходами було виокремлено прояви інтерсекційності між лесбійським та феміністичним рухами в міжнародному контексті. Так, було визначено, що і феміністичний, і лесбійський рухи є продуктами модерну (як про це писав Джон Д'Еміліо). Крім того, цим рухам характерні підняття тем емансипації та суб'єктності жінки, увага до теми прав жінок та множинної дискримінації, з якою можуть стикатися жінки з різними ідентичностями, а також критика андроцентричного дискурсу та нормативного гендерного порядку, в яких жінка займає підпорядковане становище. На практиці, і феміністичний, і лесбійський рухи взаємодіяли між собою через організацію спільних заходів, проведення просвітницької діяльності. Крім того, лесбійки були долученими до діяльності великих феміністичних організацій. Однак, через упередження та есенціалістський підхід до розуміння жіночого досвіду як універсальної категорії, вони залишалися невидимими, як це було, наприклад, в Національній Організації Жінок у США в 1970-х роках.

В Україні лесбійський рух розвивається в межах громадських організацій, які поєднують в собі лесбійський та феміністичний порядки денних, більш загальних ЛГБТ-організацій, низових груп та онлайн-активізму, фокусуючись на питаннях адвокації, просвітницької діяльності та згуртування лесбійської спільноти через проведення мирних зібрань, неформальних зустрічей, культурних та освітніх подій. Серед цілей руху було виокремлено зростання видимості лесбійок у суспільстві та в межах загального ЛГБТ-руху, протидію дискримінації лесбійок, а також

стереотипам і гендерно обумовленому насильству, захист від злочинів на ґрунті ненависті, а також надання лесбійкам громадянських прав (права на шлюб, усиновлення дітей, доступу до медичних і репродуктивних послуг). Серед перешкод для лесбійського руху було виокремлено зовнішні, які проявляються в неготовності держави йти на співпрацю, зростанні рівня ксенофобії та насильства на ґрунті ненависті в суспільстві, а також впливі консервативних тенденцій з сусідніх країн і пандемії на розвиток активізму. Внутрішніми перешкодами було визначено роз'єднаність у межах ЛГБТ-спільноти, загальну невидимість лесбійок у межах більш широкого ЛГБТ-руху, нерівний доступ до ресурсів, а також брак єдності в межах лесбійської спільноти, спричинений зростанням фрагментарності ідентичностей у межах спільноти.

Як прояви інтерсекційності в контексті взаємодії лесбійського та феміністичного рухів в Україні було виокремлено ідеологічну, тематичну та практичну складову. Так, ідеологічна складова передбачає спільне ідеологічне підґрунтя для лесбійського та феміністичного рухів, яке проявляється в критиці гетеронормативності, нормативного гендерного порядку та патріархатної системи як такої, що провокує подальшу нерівності та дискримінацію і на ґрунті мізогінії, і на ґрунті гомофобії. В свою чергу, тематична складова означає підняття на порядок денний спільних тем протидії дискримінації, гендерним стереотипам та гендерно обумовленому насильству. Практичну складову було концептуалізовано як організацію спільних акцій, культурних і освітніх заходів, які поєднують в себе теми прав жінок і лесбійок, а також залучення до феміністичного руху активісток, які поєднують в собі також і лесбійську ідентичність.

Серед конфліктів було визначено, по-перше, есенціалістське уявлення про «універсальний» жіночий досвід, який, як правило, має гетеронормативне забарвлення, та виключає лесбійок з такого дискурсу про фемінізм; по-друге, особисті гомофобні упередження активісток феміністичного руху, які розглядають лесбійок як загрозу для сприйняття

феміністичного руху в суспільстві; по-третє, це конструювання дискурсу «нормальної феміністки» та закріплення уявлення про те, що лесбійки можуть отримати більше якихось «окремих» прав та акумулювати в себе більше ресурсів, ніж мейнстрімний феміністичний рух; по-четверте, причинами конфліктів є також ідеологічні розбіжності в окремих активісток щодо теми секс-роботи та трансгендерних людей. Однак, доцільно зазначити, що такі конфлікти є універсальними в контексті взаємодії феміністичного та лесбійського рухів, як це було проаналізовано на прикладі США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Богдан, О. (2015). Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження, (сс. 225-236), Дух і Літера.
- Гомза, І. (2018). Суспільно-політичні рухи: навчальний посібник, (сс. 9-128). Київ: НаУКМА.
- Гейдар, Л., Довбах, А. (2007). Быть лесбиянкой в Украине: обретая силу.
- Гриценко, Г. (2018). Марші 8 березня: винайдення феміністичної традиції. Гендер в деталях. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/marshi-8-bereznya-vinaydennya-feministichnoi-traditsii-134428.html>
- Кісь, О. (2018). Фемінізм в Україні: кроки назустріч собі: Ч. 3. Жіночий активізм. *Гендер в деталях*. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/feminizm-v-ukraini-kroki-nazustrich-sobi-ch-3-zhinochiy-aktivizm-1341057.html>
- Кон, И. (2007). Гомофобия как лакмусовая бумажка российской демократии. Вестник общественного мнения, 4(90).

- Ле Дем, Ж. (2018). Інтерсекційність: загроза чи надія?. Політична критика. Режим доступу: <https://politkrytyka.org/blog/2018/03/08/interseksijnist-zagroza-chi-nadiya/>
- Маерчик, М. (2009). Вторжение гомосексуальности. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15659/Maerchuk_V_torzhenye_homoseksualnosty.pdf?sequence=1
- Маерчик, М., Плахотнік, О. (2019). Між колоніальністю і націоналізмом: генеалогії феміністичного активізму в Україні. Гендер в деталях. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/mizh-kolonialnistyu-i-natsionalizmom-genealogii-feministichnogo-aktivizmu-v-ukraini-1341124.html>
- Марценюк, Т. (2018). Чому не варто боятися фемінізму, (сс. 237-240). Видавничий Дім «Комора».
- Марценюк, Т. (2010). ЛГБТ-движение в Украине: 10 лет спустя. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1098/Martsenyuk_LGBT_dvidzenie.pdf
- Нартова, Н. Лесбийские семьи: реальность за стеной молчания. Режим доступу:

http://library.genderehu.org/hms/attach.php/t__articles.files/id__473/9.%20nartova.pdf

Пагуліч, Л. (2016, 11 липня). Чи можливо квірити націю: інтерсекційність і квір-політики. Політична критика. Режим доступу: <https://politkrytyka.org/2016/07/11/chi-mozhlivo-kviriti-natsiyu-interseksijnist-i-kvir-politiki/>

Плахотник, О. (2008). Постсоветский феминизм: украинский вариант. Гендерные Исследования, 17, (сс. 183-199). Режим доступу: http://kcgs.net.ua/gurnal/17/kcgs.org.ua_GS_17.pdf#page=183

Сараева, Е. (2014). Игра слов: гибкость в нормативных субкультурах, На перепутьи: методология, теория и практика ЛГБТ и квір-исследований, (сс. 249-264). Центр независимых социологических исследований

Семчук, К. (2020). Стисла українська лесбійська історія 1990-2000 років. Гендер в деталях. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/library/istoriya-i-pamyat/stysla-ukrainska-lesbiyska-istoriya-1990-2000-rokiv.html>

Стелла, Ф. (2014). Исследование жизни лесбиянок в советский период: поколенческий поход, На перепутьи: методология, теория и практика ЛГБТ и квір-исследований, (сс. 231-245). Центр независимых социологических исследований.

Фуко, М. (1978). История сексуальности. Том 1, (сс. 99-132).

Шарыгина, А. (2008). Лесбийское движение в Украине в контексте гендерной культуры, Гендерні теорії, гендерні практики: налагоджуючи мости, (сс. 27-31). Режим доступу: <http://krona.org.ua/assets/files/books/Genderni-teorii-ta-praktyky.pdf#page=15>

Baker, A. J. (1982). The Problem of Authority in Radical Movement Groups: a Case Study of Lesbian-Feminist Organization. *The Journal of Applied Behavioral Science*. 18(3), 323-341. doi: 10.1177/002188638201800307

Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*. 43(6). doi: 10.2307/1229039

D’Emilio, J., & Abelove, H., Barale, M. A., Halperin, D. M. (Eds.). (1993) *Capitalism and Gay Identity*. *The Lesbian and Gay Studies Reader* (pp. 467-476). London: Routledge. Режим доступу: <https://sites.middlebury.edu/sexandsociety/files/2015/01/DEmilio-Capitalism-and-Gay-Identity.pdf>

Diani, M. (2013). *Networks and Social Movements*. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*. doi: 10.1002/9780470674871.wbespm438

- El-Tayeb, F. (2011). *European Others. Queering Ethnicity in Postnational Europe*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Gilmore, S., Kaminski, E. (2007). A Part and Apart: Lesbian and Straight Feminist Activists Negotiate Identity in a Second-Wave Organization. *Journal of the History of Sexuality*, 16(1), 95-113. doi: 10.1353/sex.2007.0038
- Habermas, J. (1981). New Social Movements. *Telos*, 49, 33-37. doi: 10.3817/0981049033
- Jeffreys, S. (2018). *The Lesbian Revolution: Lesbian Feminism in the UK 1970-1990*. Routledge
- Johnston, H., Lio, S. (1998). Collective Behavior and the Social Movements in Post-Modern Age: Looking Backward to Look Forward. *Sociological Perspectives*, 41(3). doi: 10.2307/1389559
- LeCompte, M. (2009). *Analyzing Qualitative Data*. Lawrence Erlbaum Associates (Taylor & Francis Group). Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/1477546>
- McCarthy, J., Zald M. N. (2009). *Social Movements in an Organizational Society: Collected Essays*
- Plahotnik, O. (2019). *Imaginarities of Sexual Citizenship in Post-Maidan Ukraine: A Queer Feminist Discursive Investigation*. PhD thesis The Open University. Режим доступу: <http://oro.open.ac.uk/62741/>

- Plummer, K., Stein, A. (1994). 'I Can't Even Think Straight' "Queer" Theory and the Missing Sexual Revolution in Sociology. *Sociological Theory*, 12(2). doi: 10.2307/201863
- Rich, A. (1980). Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. *Journal of Women's History*. 15(3). Режим доступа: <http://www.posgrado.unam.mx/musica/lecturas/Maus/viernes/AdrienneRichCompulsoryHeterosexuality.pdf>
- Rubin, G. (1975). *The Traffic in Women*. Режим доступа: <https://summermeetings2013.files.wordpress.com/2013/04/rubin-traffic.pdf>
- Stein, M. (2012). *Rethinking the Gay and Lesbian Movement*. Taylor & Francis Books.
- Taylor, V., Whittier, N. E. (1999). Collective Identity in Social Movement Communities: Lesbian Feminist Mobilization,. *Waves of Protest: Social Movements Since the Sixties* (pp. 169-195). Rowman & Littlefield Publishers, INC
- Taylor, V., Rupp, L. J. (1993). Women's Culture and Lesbian Feminist Activism: a Reconsideration of Cultural Feminism. *Signs Journal of Women in Culture and Society*, 19(1). doi: 10.1086/494861
- Tremblay, M., Paternotte, D., Johnson, C. (2011). *The Lesbian and Gay Movement and The State. Comparative Insights into a Transformed Relationship*

Valk, A. M. (2002). Living a Feminist Lifestyle: The Intersection of Theory and Action in a Lesbian Feminist Collective. *Second Wave Feminism in the United States*, 28(2), 303-332. doi: 10.2307/317874

ДОДАТОК А

Гайд для проведення інтерв'ю з активістками лесбійського та феміністичного руху на тему «Прояви інтерсекційності в діяльності лесбійського та феміністичного рухів в Україні»

Вступ

Вітання, мене звати Дзвенислава Щерба. Я студентка соціології 4 року навчання проводжу глибинне інтерв'ю для моєї курсової роботи з теми «Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні». Перш ніж ми почнемо основне інтерв'ю, хотіла б зазначити, що в рамках інтерв'ю не існує правильних чи неправильних відповідей на питання в опитнику. Також все, що буде Вами сказано, є конфіденційним, до даних матиму доступ лише я та моя наукова керівниця. Дані будуть подані в знеособленій формі та класифіковані за порядковим номером інтерв'ю.

Також в процесі інтерв'ювання буде використаний диктофонний запис. Скажіть, будь ласка, Ви не проти запису?

Для	Питання для обговорення
робочих позначок	<p>1. Вступ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Розкажіть, будь ласка, про себе, чим наразі займаєтесь. <p>2. Блок 1 - Досвід залучення в лесбійський рух</p> <ul style="list-style-type: none"> - Розкажіть, будь ласка, про свій досвід долучення до лесбійського руху. Коли це приблизно було? - Яким було, на Вашу думку, загальне становище зі сприйняттям лесбійок у суспільстві загалом і в ЛГБТ-русі? - Що мотивувало Вас долучитися до лесбійського руху? - Скажіть, будь ласка, яким був портрет «руху» на момент долучення до нього? Чи змінилася ситуація зараз? <p>3. Блок 2 - Лесбійський рух: діяльність, виклики та цілі</p>

- Як на Вашу думку, яким є зв'язок між зовнішньою соціально-політичною ситуацією та становищем лесбійок в Україні? Чи є такий зв'язок з лесбійським рухом в цілому?
- Скажіть, будь ласка, як наразі проявляється діяльність лесбійського руху?
- Які б основні тактики та напрями діяльності Ви могли б виокремити?
- Як на Вашу думку, які цілі були б найбільш пріоритетними для руху на даний момент?
- Хто, на Вашу думку, є наразі основними опонентами для діяльності руху?
- З якими перешкодами та викликами стикається лесбійський рух в Україні?
- Чи можете Ви виокремити успіхи руху?

4. Блок 3 - Прояви інтерсекційності в контексті взаємодії феміністичного та лесбійського рухів.

- Як Ви особисто розумієте фемінізм? Що для Вас особисто він означає?
- Як на Вашу думку, якою наразі є взаємодія феміністичного та лесбійського рухів в Україні?
- Чи стикалися Ви особисто з неприйняттям чи нерозумінням в межах феміністичної спільноти на ґрунті гомофобії?

Якщо на попереднє запитання була ствердна відповідь:

- Як на Вашу думку, які є причини того, що не всі активістки феміністичного руху приймають лесбійок у межах феміністичного руху?
- Власне, говорячи про лесбійську спільноту, не всі лесбійки поділяють феміністичні погляди. Як на Вашу думку, які причини такого явища?
- Як на Вашу думку, які існують точки дотику феміністичного та

лесбійського рухів в Україні?

- Як на Вашу думку, якими є конфліктні питання в контексті взаємодії феміністичного та лесбійського рухів?

- Як на Вашу думку, яке майбутнє в взаємодії феміністичного та лесбійського рухів в Україні?

Чи хочете Ви ще щось додати або, можливо, відчуваєте, що щось не було обговорено?

Дякую Вам за участь в інтерв'ю.

ДОДАТОК Б

Транскрипт інтерв'ю з активісткою лесбійського та феміністичного руху (приклад)

Дата проведення: 30.03.21

Тривалість: 31 хв. 10 с.

Мова інтерв'ю: українська

Досвід активізму інформантки: 15 років

Інтерв'юерка: Дзвенислава Щерба

І: Доброго дня, можете, будь ласка, представитися, розповісти, чим Ви наразі займаєтесь, перш ніж ми почнемо основний етап інтерв'ю.

Р: Олена Шевченко, я представляю громадську організацію «Інсайт», і ми працюємо щодо дотримання прав ЛГБТКІ-спільноти, а також за програмою гендерної рівності, тобто, ми працюємо і з фемінізмом, і з гендером, і з правами ЛГБТКІ-спектру.

І: Дякую, власне, тоді переходимо до першого блоку, який якраз стосується лесбійського руху. Можете, будь ласка, розповісти про свій досвід долучення до активізм, коли це, приблизно, було?

Р: Я думаю, можна сказати, що десь 2006 року я так більш повністю стала залученою саме в лесбійський активізм, бо до цього я, звичайно, волонтерила, але це був такий період пошуку, скажем так, напрямків діяльності, а от десь з 2006 я була не лише волонтеркою, а і брала участь у організації «Жіноча мережа» як членкиня організації і займалася саме розбудовуванням роботи з лесбійськими спільнотами, тобто, різними напрямками, починаючи від навчальних програм і тренінгів і закінчуючи такими більш масовими заходами, типу там футбол організувати, зустрічі, пікніки і так далі.

І: Дякую, і от, власне, в мене питання, яким було, на Вашу думку, загальне становище зі сприйняттям лесбійок у суспільстві і, можливо, в контексті ЛГБТ-руху більш широкому на той момент?

Р: На той момент можна сказати, що це був розвиток лесбійської спільноти, і він знаходився на такому, початковому, да, рівні. Тобто, люди виходили з тіні, хтось робили камінг-аути, хтось долучалися до різних івентів в більш закритому форматі, скажемо, не говорячи про себе відкрито, але інтерес щодо активізму, інтерес щодо того, аби зустрічатися, десь проводити час разом, про щось вже говорити, він розвивався. Да, десь розвивався з 2004 до 2008 в такому, скажемо, більш закритому форматі, а потім почав виходити на такий більш високий рівень відкритості.

І: Дякую, і в мене питання, якою була Ваша мотивація долучення до активізму, тобто, що от саме Вас мотивувало долучитися?

Р: Мене мотивувало... Моя мотивація така була більш персональною: я сама шукала спільноту, мені самій хотілося проводити більше часу з такими самими, як я, мені було цікаво про ідентичність. Мені, в принципі, все було цікаво. Тобто, я шукала людей, я шукала знання, я шукала спільноту, і я шукала, як ми можемо взагалі разом почати змінювати реальність, в якій ми живемо. Тобто, і поступово-поступово доходило до того, що треба якось починати займатися саме захистом прав.

І: Дякую, і от, власне, трохи зачіпаючи, попереднє питання. Ви говорили, що на момент Вашого долучення до активізм рух був більш таким закритим, от чи змінилась ситуація зараз. Ви трохи говорили про перехід на більш такий високий рівень, от можете трохи детальніше про це розповісти?

Р: Звичайно, ситуація змінюється в такому еволюційному контексті, тому що і інформації стає більше, і відкритості більше, і ми знаємо, що в нас вже є доступ, скажімо так, в соціальні мережі до інформації, що відбувається в інших країнах. А інші країни, звичайно, якщо ми говоримо про Європу та Сполучені Штати, вони більш просунуті в плані захисту прав. В плані

видимості і відкритості якихось там селебрітіз щодо своєї сексуальної орієнтації, і тому, звичайно, останніми роками в Україні ми бачимо такий бум також говоріння про відкритість, підняття цієї теми в різних медіа, обговорення цього в соціальних мережах, і, звичайно, спільнота стає більш активною, люди з ЛГБТ-спільнот, скажемо так, навіть не активістки, не активісти, вони починають все більш відкрито якимось демонструвати себе і говорити про себе, і також цікавитися більше інформацією щодо своїх прав

І: Дякую, і от останнє питання з цього блоку, як на Вашу думку відрізняється спільнота саме, скажемо так, активістська спільнота від просто лесбійської спільноти, яка не є залученою в активізм. Чи є такі відмінності?

Р: Активістська спільнота, вона, звичайно, відрізняється, бо це, так скажемо, вже ті люди, які конкретно мають якийсь план, так, за яким вони рухаються: хтось займається більше захистом прав, хтось займається просвітницькою роботою, хтось інформаційно, але, в принципі, якісь задачі ці люди вже перед собою ставлять. Чим відрізняється інша спільнота? Скажемо, скоріше тим, що ці люди знаходяться в пошуку. Хтось для себе шукає якихось відповідей на запитання, хтось просто хоче долучитися до якихось цікавих там, кльових рухів, і так, виходити на акції, щось робити, приходити на якісь івенти, малювати, щось там креативити, хтось ще більш вузько шукає відповіді саме на ті питання, які зараз цікавлять або болячі. Я маю там на увазі, батьківські клуби якісь... Тобто, хочуть спілкуватися з тими самими, хто зіштовхується з такими самими проблемами: там про дітей, про репродуктивне здоров'я, про сексуальність. Хтось цікавиться конкретно юридичною допомогою або психологічною. Тобто, всі ці люди, вони, звичайно, не є активістками, але вони якимось долучаються, і в них є також шанс, що ми часто бачимо, долучитися після того, як вони прийшли за послугами або за якимось там проведенням досугу, залишитися і стати активістками.

І: Дякую, і от, власне, наступне питання, як на Вашу думку, яким є зв'язок між зовнішньою соціально-політичною ситуацією та становищем лесбійок в Україні? Чи є такий зв'язок з лесбійським рухом?

Р: Звичайно, особливо... Є зв'язок, тому що ми зараз говоримо про якісь новітні тренди, і ми не можемо не помічати, що ЛГБТ-рух, він, скажімо так, політизується ззовні і зсередини. Тобто, і лесбійський рух також. Тому що ми не можемо говорити, що просто люди якось у вакуумі існують, і нічого взагалі не відбувається. Ми бачимо, що у контексті якихось трендів останніх, нас там намагаються змальовувати новими лівими, або поросятами, або приписувати нам, що ми там пропагуємо, намагаємось рухати країну під вплив Заходу. І не зрозуміло, який захід там мається на увазі так, звичайно, відносно там частин світу, але це про цінності більше, так. Тобто, боротьба за свої права, вона ззовні нам нав'язується як така експансія якихось там інших цінностей, не властивих там українському суспільству. З внутрішнього боку, звичайно, люди об'єднуються, і люди об'єднуються, тому що є небезпека, є небезпека з насильством, є небезпека з тим, що ніхто не хоче враховувати нашу думку, наші права, тому ми об'єднуємось, аби відстоювати свої права. Тому ми, так чи інакше, стаємо таким політичним рухом, який лобіює свої інтереси; свої інтереси в досягненні рівності прав, у рівноправ'ї, тому, звичайно, що зв'язок, він існує, і ЛГБТ, скажемо так, останнім часом, стає таким трендом геополітичної боротьби між так званими частинами «традиційного» світу та такого більш емансипативного.

І: Дякую, і в мене наступне питання. Скажіть, будь ласка, , як наразі проявляється діяльність лесбійського руху. Тобто, чи можете Ви виокремити якісь напрями діяльності та прояви?

Р: Ну останнім часом я б сказала, що лесбійський рух взагалі в контексті європейському починає говорити про недопредставленість свою. Тобто, недопредставленість, недостатність ресурсів, які виділяються саме на

лесбійок в контексті ЛГБТ. Так здається. Що останніми декадами ми спочатку знаходилися в тіні там панування історії і взагалі інтересів, які відстоювала гей-спільнота. Тобто, чоловіки-геї. Далі почали говорити більше про транс гендерну спільноту, про інтерсекс-людей, а лесбійки нібито, вони так і залишилися в тіні. Тобто, вони десь існували, там щось там про них говорили, але акценти, скажімо так, ніколи не були такими голосними саме ось на лесбійській спільноті. Це цікаво, особливо, в тому контексті, що лесбійки, ми ж жінки, і тут досить подібна ситуація щодо того, що на жіночі проблеми ніколи там не звертали уваги, достатньої уваги. Там це якісь там окремі питання, і тому да, я зараз бачу такий трохи рух в цю сторону, щоб голосніше говорити саме про потреби лесбійок.

І: Дякую, і от, власне, як на Вашу думку, які б цілі були найбільш пріоритетними для руху на даний момент? Тобто, Ви говорили якраз про підвищення видимості, чи можете Ви виокремити ще якісь?

Р: Це звичайно... Ну, підвищення видимості - це просто інструмент. Інструмент для того, аби досягти рівних прав і рівних можливостей, звичайно, для... саме для лесбійок, які є дискримінованими за найменш як двома ознаками такими як бути жінкою, бути ще й лесбійкою там у досить патріархальному суспільстві. І ми тут говоримо, звичайно, про посилення голосу, видимості і можливостей. Звичайно, далі ми розглядаємо вже в контекстах по сферах. Тобто, які проблеми саме. Ну, тобто, це доступ до шлюбу і особливої уваги, звичайно, тут треба надавати саме удочерінню/всиновленню, тому що лесбійки досить часто мають дітей або хочуть мати дітей, і це питання принципове, тому що якщо ми говоримо там про партнерство, про що любіють більше геї-чоловіки, то це про економічне таке більш... Договір економічного характеру. Нас же цікавить більше, звичайно, сім'я, яка включає право на вдочеріння/всиновлення і так далі. Звичайно, це про репродуктивні, доступ до репродуктивної медицини, це про здоров'я. Здоров'я лесбійське, воно, репродуктивне і сексуальне

особливо, воно відрізняється. Про це майже ніде нема інформації, нікого не навчають і так далі. Тобто, це така сіра зона, скажемо. Якщо, наприклад, в контексті там медицини і медичної допомоги ми вже починаємо, і навіть в Україні, говорити про транс*людей, про інтерсекс-людей, то про лесбійок взагалі досить мало. І немає особливих акцентів для цього. Це нібито якась така тема, яка має такий сайд-ефект, але акцентів, акцентів чомусь нема. Ну і далі про сексизм, мізогінію і, звичайно, про насильство, яке є гендерно обумовленим, це нас досить стосується, домашнє насильство, є особливості, ми прекрасно знаємо, що лесбійок це також стосується, але от наприклад, якщо ми беремо там якийсь законодавство, яке буде стосуватися домашнього насильства саме за ознаками статі, там жінки-чоловіки поділу, то лесбійки, знову ж таки, залишаються осторонь.

І: Дякую. І в мене, власне, наступне питання, хто, на Вашу думку, є наразі основними опонентами для діяльності руху.

Р: Ну, це антигендерні рухи, звичайно. Я завжди коли про це говорю, я говорю, що це Рада церков України, це як ідеологи, які обстоюють традиційні цінності, намагаються заблокувати будь-який поступ щодо прийняття законів щодо рівності прав. Далі у нас про-сімейні організації, які також воюють з гендером проти будь-якої гендерної рівності і ЛГБТ. І це право радикальні угруповання, які нападають і чинять фізичне насильство вже і на вулицях, і на подіях, і залякують і так далі.

І: І от останнє питання з цього блоку, з якими перешкодами та викликами, можливо, внутрішніми стикається лесбійський рух в Україні конкретно, і чи можете Ви виокремити якісь здобутки, які були за цей час?

Р: Ну з якими викликами... Звичайно, досить багато в нас викликів, особливо, це стосується там зміни законодавства. Так, наразі. У нас там є пріоритети, ми хочемо, щоб були змінені деякі закони, ми хочемо, щоб враховувались інтереси у підзаконних актах, у механізмах, ми говоримо з різними структурами про те, щоб вони говорили і про розслідування

злочинів ненависті, але, звичайно, все це не рухається, тому що є опір. І щодо того, що... щодо самої спільноти, це, звичайно, найбільша проблема – це внутрішня гомофобія, неприйняття себе і намагання жити іншим життям, ну там, показова гетеросексуальність, скажемо, і для близьких, і для спільноти, і для суспільства загалом.

І: Дякую, і ми переходимо останнього блоку, який стосується саме феміністичного руху. В мене перше питання, як Ви особисто розумієте фемінізм, що для Вас означає бути феміністкою?

Р: Ну для мене... Я одним реченням завжди говорю, що для мене фемінізм - це таке радикальне твердження, що бути жінкою – це бути людиною, що людина – це є жінка. Ну, це, звичайно, може бути досить спрощено, але, на жаль, зараз у суспільстві така думка досі не панує, тобто жінку розглядають як таку якусь істоту, яка не зовсім людина, не зовсім норма. Ну і звідси взагалі випливає те, що я поєдную мій активізм як лесбійський і феміністичний, тому що це завжди відчуття, що ти якась не така, що ти якась відхилення від норми. І, звичайно, коли ти є жінкою і зустрічаєшся з усім там: з мізогінією, з сексизмом. Якщо ти є лесбійкою, тебе ще й не сприймають нормальною жінкою, то це посилює, скажемо так на тебе тиск, і тобі в цьому суспільстві такому жити некомфортно.

І: Дякую, і наступне питання, як на Вашу думку, якою наразі є взаємодія феміністичного та лесбійського рухів в Україні, чи є вона?

Р: Це проблемне питання, якщо чесно. Взаємодії як такої, ну там не знаю, офіційної, її було би важко назвати, що є там якась співпраця і взаємодія, скоріше в Україні так сталося, що пішло все іншим чином. Тобто, лесбійки почали бути досить активними на феміністичному полі. Вони почали брати на себе відповідальність. Організовувати там рухи, якісь вуличні протести, акції, марші, і так сталося, що всім іншим довелося вже мати справу з таким... з такою ситуацією. Тобто, це не те, що там лесбійки прийшли і почали відвойовувати там своє місце, так, на існування, як було, наприклад,

в Штатах, коли від початку там лесбійок та чорних жінок не брали до рухів і намагалися всіляко витіснити, аби не провокувати, скажемо так, суспільство, не компрометувати. В Україні все сталося інакше, і скоріше всім іншим просто доводиться приймати це як даність, що так сталося. Ну, тобто, вже витіснити нас буде складно. Але з іншої точки зору, ситуація цього року показала, що це все ж таки можливо. Там в одному з регіонів України саме так і сталося, коли було організовано ходу, і ЛБТ-активісткам було повідомлено, що їх там не чекають, що їм там голосу не дадуть. Свої промови там, будь ласка, свої плакати залишайте вдома.

І: От в мене якраз наступне питання стосується цього аспекту. Чи стикалися Ви з неприйняттям або нерозумінням в межах феміністичної спільноти на ґрунті гомофобії. І якщо так, то які, на Вашу думку, були причини. Тобто, це, як Ви казали була ідея «щоб не компрометувати» феміністичний рух» чи щось ще?

Р: Так, те саме. Тобто, нічого не змінюється. Історія завжди повторюється. Лише питання в тому, що в Штатах вони це проходили впродовж 40 останніх років, так, і там друга хвиля фемінізму вона вже давно в них закінчилася, а ми от тільки зараз на неї вийшли, і добре. Що так сталося, що там лесбійки були залучені до організації феміністичного руху від початку, тому що зараз би там, враховуючи ситуацію, було б досить важко долучитися, чесно скажу. Тому що я почала вже стикатися з цією гомофобією, лесбофобією саме в процесі того, як і вже була на якомусь щаблі, скажемо так. Тобто, підважити там мою цінність було б вже важко. Сказати мені там, що я не можу взяти мікрофон вже було нікому, але сталося б інакше, якби ситуація була, як в тому регіоні, про який я кажу, і це досить гарна ілюстрація того, як це відбувається. Бо аргументи ті самі: що зараз не на часі, що ми тільки зараз вже почали потрохи боротися саме за права жінок, а ви тут зі своєю агендою, яка для нас супер зараз недоречна, тому що нас почнуть звинувачувати в лґбт-зації, в тому, що ми поросята, в тому,

що ми там гомосексуалізуємо все і всю країну, і взагалі ми не проти вас, але зараз от не час, давайте потихеньку, поступово, але ж ми знаємо, як це «поступово» відбувається, воно ніколи не наступає поступово.

І: Дякую, і от в мене наступне питання, власне говорячи про лесбійську спільноту, не всі лесбійки поділяють феміністичні погляди. Як на Вашу думку, які причини цього феномену?

Р: Ну, ті самі, тому що лесбійки є представницями того ж суспільства, в такій же культурі вони виховувались, хоч це і звучить якось дивно, так. Як там лесбійки можуть бути не феміністками, тобто, виступати, наприклад, за панування чоловіків. Але ті, хто виступають проти, вони ніколи не думали про це в цьому розрізі. Тобто. Якщо ти вже починаєш пробувати, питати «Тобто, ви виступаєте за те, щоб чоловіки над вами панували» - «Та ні, ну просто феміністка – це погано». Тобто, це стигма цього слова саме. Люди бояться слова «фемінізм», тому що він має такий сенс в загальній культурі достатньо негативний, тому люди стереотипно використовують цей, скажемо, цей архетипічний сенс стереотипу, тобто, «Ой, ні, ні, я не феміністка». Але насправді, якщо ми будемо дивитися на дії, на ставлення, на погодження, то людину можна, звичайно, назвати більше феміністкою, але є, звичайно, виключення, коли лесбійки будують свої родини по патріархальному сценарію, базуючись на гендерному жорсткому розподілі ролей. Таке було раніше досить часто зустрічалося, зараз трохи менше, бо суспільство стає вільнішим, і це знаходить відображення також у лесбійських, скажемо, парах. А ще от років 15 назад це було досить поширене, що є хтось, хто має виконувати роль більш чоловічу, а хтось більш фемінну. І було досить багато і цікавих анекдотів на цю тему, і взагалі там, не знаю, питання «Хто у вас, типу, чоловік, а хто у вас дівчина?», були і назви, вони і зараз існують «буч-фем», і тому, звичайно, це і досі зберігається, але трошки-трошки розширюється цей гендерний спектр.

І: Дякую, власне, в мене питання, трохи повторюється з тим, що Ви говорили на початку, але, як на Вашу думку, які існують точки дотику феміністичного та лесбійського рухів?

Р: Я думаю. Що більшість тем є спільними, звичайно, тому що, це, поперше, патріархат. Тобто, патріархат – це ієрархія, в цій ієрархії жінка знаходиться на нижчому щаблі, а якщо ми беремо окрему ієрархію в ЛГБТ-русі, то тут жінки також знаходяться щодо доступу до ресурсів, стигматизації і так далі нижче, ніж геї. І далі ми вже екстраполюємо перетини, бачимо, якщо ти жінка і лесбійка, то ти взагалі там будеш знаходитися на якомусь місці по видимості, по ресурсах, по доступу, по важливості взагалі, помічання тебе у суспільстві як якоїсь там одиниці досить низько, ну і загалом вся патріархальна культура, вона побудована на тому, що і сама сексуальність, вона досить подібна. Чому так погано ставляться до геїв-чоловіків? Тому що вони щодо суспільної думки опускаються до рівня жінки. Ну і де тоді взагалі лесбійка? Ніколи не піднімається до рівня чоловіка. Тому що, ну з жіночої позиції піднятися ти вже не можеш. Ти ніколи не станеш там такою ж крутою і значущою. Як є чоловік у суспільстві. Ну і, звичайно, вся ця дискримінація і насильство, вона стосується переважно жінок, тому що жінка - це об'єкт, жінка – це не суб'єкт. А суб'єкт - це той, хто щось робить, щось добуває, щось творить і для нас ці можливості закриті до того часу, як ми не зробимо щось з цією бінарною гендерною системою.

І: Дякую, як на Вашу думку, якими є конфліктні питання в контексті взаємодії феміністичного та лесбійського рухів. Ви зазначили якраз про феномен лесбофобії в межах руху. Чи є ще якісь конфлікти?

Р: Ну, конфлікти, скажемо так, звичайно, поєднані з цим традиційним поділом між жінками і чоловіками. Тобто, з точки погляду тих з феміністок, хто більше прискіпливо і негативно ставиться до лесбійок, вони кажуть, що, ну типу: «До чого ту лесбійський рух, ідіть там до своїх ЛГБТ боріться. Це

не наше питання, і ми не хочемо ображати там чоловіків, ми хочемо їх залучати, а от лесбійкам там чоловіки взагалі там непотрібні. У лесбійок своя має бути адженда, а ми от «нормальні» жінки». Тобто, цей же дискурс нормальності, в цьому і є поділ. Тобто, жінки і феміністки гетеросексуальної орієнтації досить часто мають досить сильну лесбофобію, і вони не хочуть говорити про те, що лесбійки мають боротися з ними, знаходитися з ними нарівні у феміністичному русі.

І: А от в мене питання, оце неприйняття, воно проявляється явно в якісь прямій, вербальній агресії и воно більш латентне і приховане?

Р: Дивлячись, з якої позиції ти говориш, звичайно. Воно може бути дуже явним, і витіснення не даванням слова, не даванням там площадок якихось, непомічання, або більш приховане, якщо ти маєш там більший статус. Так чи інакше люди просто намагаються не завжди тебе запрошувати або якимось підважувати значимість, там намагатися сказати «А, ну це ж про лесбійок зараз буде». Ну якимось так.

І: Зрозуміло, і, власне, в мене останнє питання, як на Вашу думку. Яке майбутнє є у взаємодії феміністичного та лесбійського рухів в Україні? Як Ви бачите розвиток?

Р: Ну, мені б хотілося, щоб там менше було таких непорозумінь щодо витіснення інших, скажімо так. Жінок з феміністичних там рухів або акцій, бо це досить нагадує такі расистські практики: спочатку ми всім покажемо «нормальних», традиційних, прийнятних жінок, а всіх інших, які там не вписуються в наші канони, ми будемо ховати до якогось часу. Ніхто не знає, до якого саме часу. Тобто, фемінізм, він, не про це. І мені здається. Що навіть, незважаючи на такі спроби і таке становище в деяких там регіонах і настрої, ми все ж таки рухаємось достатньо швидко, і мені здається. Що в нас досить непогане майбутнє, тому що є діалог між різними групами спільнот, і це не лише про те, що лесбійки там залучені до фемінізму, долучені і інші групи: і позитивні жінки, і ромські жінки, так. І жінки з

інвалідністю. Тобто, від самого початку вони фігурували в цьому зародку активного феміністичного руху, і я сподіваюсь, що це нам дасть фору і запас сталості щодо того, аби зберегти цей інтерсекційний фемінізм в Україні

І: Добре. В принципі, всі основні питання ми обговорили, хотіла спитати наприкінці, чи є ще щось, що б Ви хотіли додати або відчуваєте, що щось не було обговорено.

Р: Та ні, мені здається ми все таке важливе обговорили.

І: Добре, в такому разі дякую Вам за інтерв'ю. Гарного дня!

Р: Дякую. Взаємно.

ДОДАТОК В

Дані проведених інтерв'ю з активістками лесбійського та
феміністичного рухів

Таблиця В.1

Інформантка 1 (частина 1) – Досвід долучення та розуміння становища лесбійського
руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Херсон, БО«Інша» - феміністична та ЛГБТ-організація.</p> <p>-«Мережевий активізм» - з 2007 року, в 2011/2012 році написала відкриту петицію проти законопроекту «про заборону пропаганди ЛГБТ»</p> <p>Мотивація – відчуття несправедливості, досвід посилення дискримінації після рішення завести дитину з партнеркою.</p>	<p>- В місті була ЛГБТ-організація, в якій працювали і лесбійки, але фокус її уваги був лише на категорії ЧСЧ – але завдяки цьому була змога проводити заходи для лесбійок факультативно</p> <p>- Багато жінок-активісток, але мало на керівних посадах у організаціях та ВІЛ-сервісах</p> <p>- У суспільстві не було відкритості, зараз її більше – питання видимості</p> <p>- Більше місця для фем- та лесбійського активізму в межах ЛГБТ-руху</p> <p>-Посилення розшарування між активістською і неактивістською спільнотою – різниця в цінностях, але лесбійки менш поляризовані, ніж геї, більше стикаються з дискримінацією, зокрема гендерною</p> <p>-Більша стигматизація саме за активізм, навіть у межах спільноти, але все ж лесбійки менш вороже ставляться через те, що самі стикаються з подвійною дискримінацією.</p>	<p>-Вплив консервативних тенденцій на становище активізму, зокрема, в сусідніх країнах (Польща), але водночас через євроінтеграційні процеси пряма гомофобія з боку держави не така явна.</p> <p>- Важливі теми для жінок-лесбійок – питання батьківства\опікунства над дітьми в лесбійській парі; суспільний тиск на ґрунті гомофобії чи репродуктивного тиску; вплив поганої економічної ситуації на становище лесбійок і лесбійських сімей (зокрема через нерівну зарплату з чоловіками), насильство, локізм у суспільстві (через занадто маскуліну зовнішність).</p> <p>- Цілі – протидія дискримінації та гендерно обумовленому насильству, протидія злочинам на ґрунті ненависті та нападам на мирні зібрання та активіст_ок.</p> <p>-Опоненти та перешкоди – злагоджений консервативний антигендерний рух, який впливає на місцевих рівнях; роз'єднаність феміністичного та ЛГБТ-руху</p>

Таблиця В.2

Інформантка 1 (частина 2) – Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Прихильниця квір-феміністичного напрямку та ідей соціального конструювання гендеру та гендерних відносин в штучну ієрархію</p> <p>-Фемінізм як рух, спрямований на руйнування ієрархії, заснованої на гендерних конструктах</p>	<p>-Взаємодія існує, але все змінюється: хоча в лесбійському русі майже нема не-феміністок, на відміну від того, що було колись; в фемінізмі – «відкат назад» і посилення гомофобії та особливо трансфобії</p> <p>-Феміністичний рух колись: романтизація лесбійства /відсутність уявлень про реальне становище лесбійок</p> <p>-Феміністичний і ЛГБТ-активізм пов'язані, бо причиною є патріархат, гендерні стереотипи і пригноблене становище жінок та сприйняття їх як меншовартісних – звідси і гомофобія, бо лесбійки роблять те, що дозволено лише чоловікам, а геї – опускаються до рівня жінок</p> <p>-«У світі перемоги фемінізму ЛГБТ-активізм відпадає через непотрібність»</p> <p>-Перспективи взаємодії – лесбійки і роблять феміністичні марші; труднощі в зв'язку з розколом на ЛГБТ-активісток і «білих гетеросексуальних жінок титульної нації»</p>	<p>-Поява дискурсу про «нормальних жінок», які борються за свої права і «інших», до яких відносять і лесбійок</p> <p>-Конфліктне питання про транс*людей</p> <p>-Досвід респондентки – була забаненою в феміністичній групі після сварки про те, що «лесбійки не є жінками», бо не мають «загально жіночого досвіду пригноблення чоловіками»</p> <p>-Причини – хибне сприйняття лесбійок та упереджене ставлення до них; уніфікація досвіду жінок; відсутність інтерсекційного порядку денного та оптики інтерсекційності; поширеність «плоского» феміністичного порядку денного без розуміння ідеї прав людини, яких «може не виставчити» на інших категорій</p> <p>-Уявлення про права людини як про те, що гетеросексуальним жінкам потрібно ділити з лесбійками чи транс*жінками</p> <p>-Лесбійки-нефеміністки – через подвійну стигматизацію</p> <p>-Поширеність гендерно критичного фемінізму заважає діалогу – різні фемінізми з різною мовою</p>

Таблиця В.3

Інформантка 2 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Київ, ГО «Інсайт» - права ЛГБТКІ-спільноти + програма гендерної рівності</p> <p>-З 2006 року – початок лесбійського активізму як членкиня організації «Жіноча мережа» та координатора напряму розбудови лесбійської спільноти; до того волонтерила</p> <p>-Мотивація – пошук своєї спільноти, знань, людей; бажання змінити реальність</p>	<p>-Розвиток лесбійської спільноти на початковому рівні (початок виходу з тіні) – люди робили камінг-аути, долучалися до закритих заходів, але розвивався інтерес до активізму, зустрічей і знайомств з 2004 по 2008 рік у закритому форматі</p> <p>-Потім ситуація змінювалась в еволюційному контексті через більшу кількість інформації та зростання відкритості</p> <p>-Бум відкритості в соціальних мережах і медіа; посилення ЛГБТ-спільноти і видимості ЛГБТ-людей</p> <p>– протягом останніх років</p> <p>-Відмінності активістської спільноти –активістки мають більш системне бачення, ставлять перед собою цілі; загальна спільнота більше перебуває в пошуках (але вони можуть і долучатися до активностей, і після отримання послуг чи зустрічей долучитися і до активізму)</p>	<p>-Зв’язок з зовнішньою ситуацією – політизація руху ззовні і зсередини («демонізація» активісток ззовні як «агентів цінностей Заходу» чи нових лівих + об’єднання всередині спільноти через небезпеку з насильством і дискримінацію)</p> <p>-Прояви діяльності – початок говоріння про недопредставленість і нестачу ресурсів для лесбійок у контексті ЛГБТ-руху</p> <p>-Подібно – на лесбійок не звертають уваги, як і на жіночі проблеми, які не вважалися серйозними чи вартими уваги</p> <p>-Цілі – досягнення рівних прав і можливостей, посилення голосу, видимості та можливостей; доступ до шлюбу та вдовечеріння/всиновлення; доступ до репродуктивної медицини та сервісів охорони здоров’я (особливо, репродуктивне і сексуальне здоров’я); протидія сексизму, мізогінії і гендерно обумовленому насильству</p> <p>-Опоненти та виклики- антигендерні рухи (Рада церков, просімейні організації та праворадикальні групи); неможливість зміни законодавства; внутрішня гомофобія і неприйняття себе в спільноті.</p>

Таблиця В.4

Інформантка 2 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм – «радикальне твердження, що бути жінкою – це бути людиною, що людина – це є жінка»</p> <p>-Жінка у суспільстві як істота, яка не зовсім людина, не зовсім норма</p> <p>-Поєднання лесбійського та феміністичного активізм – відчуття відхилення від норми; зіткнення з мізогінією та сексизмом і несприйняття «нормальною жінкою» через сексуальність – посилення дискримінації та тиску в суспільстві</p>	<p>-Офіційної взаємодії нема, але в Україні почали бути активними в феміністичному русі, почали робити перші акції та марші, інші вже почали мати справу з такою ситуацією</p> <p>-Точки дотику – більшість тем є спільними – патріархат, гендерно обумовлене насильство, дискримінація</p> <p>-Патріархат як ієрархія (жінка на нижчому щаблі, і в суспільстві, і в ЛГБТ-русі) – за перетином жінка-лесбійка буде ще нижче в цій ієрархії за доступом до ресурсів, можливостей і становищем у суспільстві; вона ніколи не стане такою самою значущою як чоловік</p> <p>-Бачення майбутнього – менше непорозуміння і витіснення жінок з феміністичних акцій і подій, які не вписуються в канон «нормальної жінки»; швидкі трансформації через діалог з різними групами спільнот в феміністичному русі як запас сталості для збереження інтерсекційного фемінізму</p>	<p>-Несприйняття на ґрунті гомофобії</p> <p>– кейс з Луцька, коли ЛБТ-активісткам сказали, що їх не раді бачити на акції 8 березня, щоб «не компрометувати» акцію</p> <p>-Якби лесбійки не були в феміністичному русі на початку, зараз їм би вже було тяжко туди долучитися</p> <p>-Аргументи – «не на часі» лесбійської повістки; провокативність лесбійської тематики</p> <p>-Лесбійки-нефеміністки – вплив суспільства і культури + стигма фемінізму, але насправді людину можна назвати феміністкою. Винятки – побудова лесбійської родини за патріархальним сценарієм з чіткими гендерними ролями (особливо часто було раніше)</p> <p>-Причини конфліктів – лесбофобія і несприйняття лесбійок як «нормальних жінок», яке проявляється як явно (витіснення, не надавання слова, непомічання), так і приховано (підваження значимості, не запрошення на події, якщо мова йде про вищий статус в активізмі)</p>

Інформантка 3 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Засновниця та редакторка сапфічного самвидаву «Лезо», Київ, 2014-2015 роки</p> <p>-Створення просвітницьких платформ для лесбійок у соціальних мережах</p> <p>-У 2017 році приєдналася до оргкомітету КиївПрайду як прес-секретарка, потім їздила за кордон і зустрічалася з різними активістками з Польщі, звідки і вийшла ідея самвидаву</p>	<p>-ЛГБТ-рух почався з боротьби з ВІЛ-СНІД і тому був гей-центричним, але була і велика роль лесбійок від зародження руху</p> <p>-Більше ресурсів у чоловіків, навіть якщо говорити про клуби та організації</p> <p>-У 1990-2000 роки – більше внутрішньої гомофобії, конфліктів між геями і лесбійками, але більше саме лесбійського активізму, за рахунок діяльності «Жіночої мережі»</p> <p>-Багато спортивних заходів, змагань, вечірок, фестивалів, мистецьких заходів – на початку лесбійського активізму в 2000 роках</p> <p>-Раніше – фактор сексуальності був вже вирішальним для об'єднання, зараз ідентичності є більш фрагментарними</p> <p>-Зараз менше саме лесбійського активізму, а також залишилася проблема недофінансування та економічної нерівності</p> <p>-1990-1970-ті роки – лесбійки все одно виходили заміж, щоб звільнитися. Потім прийшло самоусвідомлення з загальними емансипаційними процесами</p>	<p>-Великий вплив економічної нерівності та патріархальності суспільства на загальне становище руху та самоусвідомлення лесбійок</p> <p>-Діяльність активізму – зіни «Лезо», «La Merde», подкасти, онлайн-активізм, але менше саме лесбійських активностей через фрагментарність ідентичностей у межах спільноти</p> <p>-Цілі для руху – згуртованість спільноти, прямі дії, як у 1970-их роках в США, свій простір для обміну досвідом та порозуміння і дискусій, щось на зразок Duke March для більшої видимості</p> <p>-Виклики – прекаризованість і брак часу в активіст_ок, загальне відчуття роз'єднаності серед лесбійок через фрагментарність ідентичностей, відчуття загрозовості, зменшення з кожним роком людей, які хочуть називати себе лесбійками і шукають інші ідентичності через внутрішню гомофобію та вплив патріархальної системи, економічні проблеми та нерівності, особливо через гендерну ознаку</p>

Інформантка 3(частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм як рівність між статями і філософія, вважала себе феміністкою, перш ніж прийняла себе як лесбійку</p> <p>-З приходом в активізм і початку рефлексій своєї ідентичності та її взаємодії з суспільством все одно приходиш до фемінізму</p>	<p>-«Жіноча мережа» - і лесбійська, і феміністична діяльність за рахунок активізм Лайми Гейдар – проводилося багато освітньої роботи в контексті фемінізму, бо було багато сексизму і лесбофобії з боку самих лесбійок. Це дало ґрунт для появи інших активісток, які зараз поєднують і лесбійський, і феміністичний активізм («Інсайт», «Сфера». «Інша»)</p> <p>-Спільне питання – усвідомлення нерівності в контексті патріархату (у лесбійок перших іде це усвідомлення), важливість теми прав жінок</p> <p>-Основні активістки феміністичного руху пов'язані з лесбійським або ЛБТ-рухом</p> <p>-Феміністичний рух в Україні зараз більш активний і розвинений, ніж лесбійський: більшість лесбійок спочатку приєднуються до феміністичного руху</p>	<p>-Лесбійки стикаються з нерозумінням феміністок, коли починають говорити про свої проблеми – риторика «не на часі» та зaveliku радикальність цих тем, а також сприйняття їх як менш важливих, ніж загальних «прав жінок»</p> <p>-Для гетеросексуальних феміністок фемінізм і лесбійський рух – це розрізнені поняття, що ускладнює розуміння, як це було в 1970-х роках у США</p> <p>-Лесбійки-нефеміністки – намагання поєднати свою ідентичність із суспільством, в якому вони виростають з традиційними патріархальними нормами – гендерне розділення в парах</p> <p>-«Легше бути феміністкою. Ніж лесбійкою» - тобто. Легше говорити про свій жіночий досвід, ніж про сексуальність, бо вона маргіналізована</p>

Інформантка 4 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-ЛГБТ-активістка, індивідуальна консультантка щодо проектів, які стосуються ЛГБТКІ-спільноти</p> <p>-Почала з долучення до організації ЛГБТКІ-вечірок у 2011-2015 роках в Ужгороді</p> <p>-В 2016 році стала координаторкою Queer Home в Ужгороді</p> <p>-Мотивація до активізму – участь у Революції Гідності, бажання долучитися до правозахисту та захисту прав ЛГБТ-людей та самоусвідомлення, а також суїцид знайомої через неприйняття на ґрунті гомофобії</p> <p>-До активізму мала внутрішню гомофобію, трансфобію, не розуміла, що таке права людини – орієнтація була більше про особисте життя, творчість та буття собою.</p> <p>-З активізмом більше зрозуміла і про те, що таке права людини, і навіщо вони потрібні</p>	<p>-Відкритих лесбійок у місті не було – невидимість в обговореннях і в медіа</p> <p>-В 2014 році – акція на підтримку КиївПрайду в Ужгороді, але теж було мало уваги</p> <p>-Коли організували вечірки для ЛГБТ-людей – намагалися робити закрито, але були випадки нападів</p> <p>-У 2017 році дала інтерв'ю як відкрита лесбійка і координатора ком'юніті-центру – «ефект розірваної гранати»; неоднозначне ставлення + хвиля неприйняття з боку консерваторів, але стало поштовхом для інших ЛГБТ-людей зробити камінг-аут</p> <p>-Зв'язок з зовнішньою ситуацією – від політичної волі залежить і охорона мирних зібрань, і (не)розслідування злочинів на ґрунті ненависті, і (не)легалізація цивільних партнерств</p>	<p>-Перешкоди та виклики – внутрішні – внутрішня гомофобія, брак камінг-аутів у межах спільноти; зовнішні – нема підтримуючої позиції від держави щодо різноманіття, прав людини і СОГІ, нефінансування державою проектів для ЛГБТ-спільноти та ЛБ-жінок</p> <p>-Цілі – легалізація цивільних партнерств/одностатевих шлюбів, розслідування злочинів на ґрунті ненависті, забезпечення безпеки мирних зібрань і активіст_ок, питання всиновлення\вдочеріння дітей у лесбійських сім'ях</p> <p>-Прояви – психологічна допомога для спільноти (під впливом COVID-19), адвокація за цивільні партнерства в широкому сенсі та у випадках злочинів на ґрунті ненависті, діяльність різних організацій, які мають феміністичну та лесбійську повістку</p>

Інформантка 4 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-У 2018 році – оцінювала ситуацію, що Queer Home підтримує фемінізм, а в 2019 році організувала феміністичну акцію в Ужгороді («активна партисипація»)</p> <p>- Фемінізм – це про рівність можливостей і прав жінок, про боротьбу зі стереотипами (з власного досвіду зіткнулася з сексизмом в онлайн-іграх); про рівність у в правовому полі, і в полі думок та ставлення</p> <p>-Поділяє підхід інтерсекційного фемінізму</p>	<p>-Об'єднуючі питання – права жінок на пряму стосуються лесбійок і більша інформованість та об'єднання сприяє досягненню спільних цілей</p> <p>-Рухи взаємопроникні – велика частина феміністок, які позицінують себе лесбійками чи бісексуалками. І частина лесбійок і бісексуалок позицінують себе феміністками, «і ця частина росте, посилюючи одні одних»</p>	<p>-Сама зіткнулася з неприйняттям у межах феміністичної спільноти через питання ставлення до транс*людей і секс-роботи</p> <p>-Причини неприйняття в феміністичній спільноті – уявлення про жіночий досвід і важливий вплив жіночої гендерної соціалізації; уявлення про загрозу узурпування дискурсу про фемінізм, брак знань і власні упередження (при чому як серед феміністок про лесбійок, так і серед лесбійок про фемінізм)</p> <p>-Розділення – різна експресія і транслювання різних, іноді занадто далеких від фемінізму ідей; а також підтримка різних напрямів (протистояння TERF vs інтерсекційний фемінізм)</p>

Інформантка 5 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Координаторкою осередку ГО «Інсайт» у Запоріжжі</p> <p>-Долучилася після зриву Фестивалю рівності у Львові в 2016 році та перегляду інтерв'ю Олени Шевченко, а також судового процесу над Оленою Шевченко після Маршу жінок* 2018 року – «для мене це був такий знак», «не можна мовчати, бо коли ти мовчиш, приходять з фасрами, з камінням, і розповідають, як нам жити»</p> <p>-Нерозуміння агресії щодо фестивалю, де мали показувати мистецькі роботи, спілкуватися і робити суспільство більш зрозумілим – «так неможливо себе вести в моїй уяві у XXI столітті»</p> <p>-Потім координувала Фестиваль рівності в Запоріжжі</p>	<p>-ЛГБТ-спільнота – менш чисельне проведення лесбійський заходів і панелей, менш потужний голос – стереотип «Вы ж и так сильная женщина, вы там справитесь» + лесбійки і так борються за права всіх людей, не залишаючи часу для себе</p> <p>-Суспільство – коли зростала, була жахлива репрезентація в пост-радянській естраді (група «Полиция нравов») – «антипропаганда», нічого іншого не бачила, тому спочатку слово «лесбійка» відлякувало</p> <p>- В 2000 роках – початок зміни структури та репрезентацій і образів в масовій культурі</p>	<p>-Портрет руху – зростання видимості і кількість прихильни_ць (Марш жінок*, Марш Рівності) – доволі швидка зміна суспільства</p> <p>-Діяльність – просвітницька діяльність у медіа, відкрите говоріння про себе активістками (видимий активізм)</p> <p>-Тематики – загальна тематика для захисту прав ЛГБТ-спільноти, враховуючи загальну дискримінацію в суспільстві</p> <p>-Перешкоди – діяльність праворадикальних груп, розпорошення лесбійок на права всіх інших груп, і забування про себе</p>

Інформантка 5 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм як інструмент вимірювання рівності в суспільстві, коли з цим стаються проблеми, підключаються і дії на захист своїх прав, поновлюються протести</p> <p>-«Не збірка цитат, які треба вивчити, а активні дії на захист рівних прав»</p> <p>-І про жіночі, і про чоловічі права</p> <p>-Не прихильниця радикального фемінізму</p>	<p>-Спільні моменти – природне поєднання феміністичного та ЛГБТ-активізму, бо основа гомофобії – несприйняття жінки та мізогінія</p>	<p>-Саме з гомофобією інформантка не стикалася, лише з трансфобією в одній із спільнот</p> <p>-Конфліктних питань не бачила, конфлікти були лише через питання, недотичні до фемінізму</p>

Інформантка 6 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Координаторка гендерної програми в Фонді Бьолля з 2012 року, підтримує феміністичні, ЛГБТ та гендерно орієнтовані проекти та організації</p> <p>-Наразі віддалилася від лесбійського руху. Зараз більше репрезентує феміністичний рух</p> <p>-Почала після повернення з магістратури в Киргизстан – заснувала з подругами першу в Центральній Азії ЛБТ-організацію «Лабрис»</p> <p>-В Україні – займалася активізмом в рамках «Жіночої мережі» - відкрито маркувалася як лесбійська та феміністична організація</p> <p>-Потім приєдналася до ГО «Інсайт»</p> <p>-Зараз більше займається онлайн-активізмом</p>	<p>-Переважна кількість організацій були гей-організаціями, які почали потім розширювати адженду на жінок, але часто «це закінчувалося розлученням», бо геї координували повістку та план дій для лесбійок; зараз в цих організаціях працюють гетеросексуальні жінки</p> <p>-Було проблемно підіймати лесбійське питання в організаціях доволі довго; у лесбійок було менше ресурсів, бо донори переважно були з ВІЛ-сервісу</p> <p>-Навіть на заходах було дуже мало тем для лесбійок, вони були меншістю і другорядними</p>	<p>-Є доволі сильні жіночі організації, які не залежать від чоловіків – «Сфера», «Інсайт», «Інша» - і підіймають тему захисту прав лесбійок, поєднуючи і лесбійські і феміністичні питання</p> <p>-Важко говорити про лесбійський рух: «у нас є ЛГБТ-рух і жінки там чуть-чуть, у нас є феміністичний рух і лесбійки on the margins»</p> <p>-Опоненти – антигендерні рухи, які викликають у «звичайних» людей ненависть, і як наслідок жіночі організації намагаються відмежуватися від ЛГБТ-тематики та лесбійок зокрема (як було в західних країнах у середині ХХ століття)</p>

Інформантка 6 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Після Майдану стало модно називати себе феміністкою</p> <p>-У 1990-2000 роках – зародження феміністичного руху. Більш академічна сфера (літературознавці, соціологині тощо)</p> <p>-З'явилися жіночі організації, але виникли в менших містах з низових жінок, і часто були дуже далекими від фемінізму</p> <p>-20 років тому – більш патріархальна лесбійська спільнота (загострення поділу на ідентичності буч/фем у межах лесбійських пар)</p>	<p>-Взаємодія – точки дотику важко виокремити</p> <p>-Більш молоді організації, які пройшли тренінги з толерантності і т.д. – більш інклюзивні і можуть включити тему лесбійок у діяльність, але таких мало</p> <p>-Молоді активістки феміністичного руху та молоді організації – часто є і лесбійками, і феміністками - тут з'являється інтерсекційність.</p> <p>-Співпраця між різними групами з'являється через людей, які належать до різних груп</p> <p>-Не знає активісток лесбійського руху, які не є феміністками</p> <p>-Лесбійський активізм дуже пов'язаний з фемінізмом</p> <p>-Віра в тенденцію розширення рамок прийняття в межах феміністичної спільноти в Україні</p>	<p>-Більш старі «жіночі» організації намагаються сильно відмежуватися від ЛГБТ-спільноти – аргументи про «нормальних жінок»</p> <p>-Скандал – акція до 8 березня в Луцьку, які відмовилися виходити на акцію з активістками «Інсайту» через ЛГБТ-тематику</p> <p>-Окрема феміністична спільнота - і трансфобія, і лесбофобія</p> <p>-Деякі публічні феміністки та мейнстрімний жіночий рух, які працюють з політикою і державними інституціями, дуже відхрещуються від ЛГБТ-теми – співпрацюють з великими організаціями, але «зціпивши зуби», і в них нема теми прав лесбійок</p> <p>-Вплив донорів і фінансування на діяльність організацій та включення теми інклюзії в порядок денний</p> <p>-Гендерні стереотипи в лесбійській спільноті – вплив соціалізації в суспільстві</p> <p>-Неприйняття виходить з власних фобій</p> <p>-Неперехрещення проблем - у лесбійок більше визначальним є питання сексуальності</p>

Інформантка 7 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>- Активістка феміністичного та ЛГБТ-активізму в Харкові в організації «Сфера» та «ПрайдХабі», раніше була активісткою в Запоріжжі в організації «Гендер Зед»</p> <p>-Учасниця волонтерств на Тижнях Жіночої Солідарності на Прайдах у Харкові, Одесі, Києві та Запоріжжі</p> <p>-Мотивація – стирання лесбійок у русі та суспільстві; несприйняття лесбійок та страх серед жінок називати себе лесбійками + бажання змінити ситуацію зі злочинами на ґрунті ненависті, а також з загальною дискримінацією лесбійок, відчувати себе безпечно в місті та жити відкрито</p>	<p>-В Запоріжжі – більше гей-повістки через специфіку організації, єдина вийшла з лесбійським прапором на «100 метрів гордості»</p> <p>-Менша видимість лесбійок у ЛГБТ-русі: на першому місці все одно стоять ЧСЧ-організації</p> <p>-Лесбофобія в суспільстві</p> <p>-У Харкові в 2000-х роках спочатку лесбійки просто зустрічалися, ходили в клуби та випивали, потім почали ходити разом на спорт і секції, а потім зі спорту вийшли в активізм через розуміння, що можна об'єднуватися і вирішувати якісь свої питання</p>	<p>-Крім «Сфери» не знає інших прицільно лесбійсько-феміністичних організацій в Україні</p> <p>-Суспільство поляризоване: більш праві групи, пов'язані з патріархальним націоналізмом, проросійські групи та люди, залучені до активізм – вплив на загальне становище ЛГБТ- та феміністичного активізму та лесбійок</p> <p>-Опоненти – праворадикальні групи («Традиція і Порядок», які чинять напади на мирні зібрання та ЛГБТ-заходи, а також на окремих активістів та активісток), націоналістичні організації, які розхитують ситуацію</p>

Інформантка 7 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм – це про жінок, «радикальна думка про те, що жінка – це людина»</p>	<p>-В оточенні інформантки – активні феміністки і є лесбійками (вони більш радикальні, бо сильніше стикаються з нерівністю в умовах патріархату, ніж гетеросексуальні жінки)</p>	<p>-Лесбійки-нефеміністки – вплив патріархальної культури та соціалізації, особливо в менших містах – не знають про фемінізм і активізм, більш загострені на гетеронормативностях</p>

Таблиця В.15

Інформантка 8 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Консультанка з фандрейзингу в Amnesty International</p> <p>-В більшості працювала з ЛГБТ-активізмом, почала активізм у 2013 році з волонтерства на КиївПрайді</p> <p>-З 2014 року була в оргкомітеті КиївПрайду, потім була директоркою КиївПрайду з 2016 року</p>	<p>-Лесбійського активізм чистого не було, був більш закритим на івентах, таборах, вечірках, спортивних заходах</p> <p>-Більше ресурсів вкладалися в гей-спільноту на профілактику ВІД-СНІД – більшість проектів були саме про ЧСЧ</p> <p>-Підтримка лесбійок донорами швидко проходила</p> <p>-Лесбійський активізм почався з Харкова з діяльності «Сфери» у 2016 році після реабілітації «Сфери»</p>	<p>-Сьогодні – прослідковуються перехід донорської підтримки на питання трансгендерності чи небінарності, в лесбійок все ще її мало</p> <p>-Лесбійський рух став більш видимим і стійким, більше співпраці та впливу на ширший феміністичний рух</p> <p>-Більше долучення до активізм людей після Революції Гідності</p> <p>-Прояви – співпраця і просування свого порядку денного в русі за права жінок, продовження камерних зустрічей і подій</p> <p>-Цілі – легалізація одностатевих шлюбів (на відміну від гей-організацій, які більше адвокатують за цивільні партнерства), питання всиновлення/вдочеріння, питання домашнього насильства та ратифікації Стамбульської конвенції, питання злочинів на ґрунті ненависті</p> <p>Перешкоди – спротив прихильни_ць «традиційних цінностей», упередження та стереотипи в активістській спільноті з боку чоловіків-активістів, питання включеності/невключеності транс*людей у закриті лесбійські заходи</p>

Таблиця В.16

Інформантка 8 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм – «сама собі феміністка», є базові цінності, які феміністки поділяють: цінність прав жінок і прав людини. Проти поділу на «правильних» і «неправильних» феміністок</p> <p>-Не вважала себе феміністкою, бо бачила в собі якісь патріархальні речі, і вважала себе «неправильною феміністкою»</p>	<p>-Більшість Маршів жінок* - в оргкомітеті є лесбійська чи ЛГБТ-організація, організація за участі або лише лесбійськими організаціями</p> <p>-Вплив та співпраця лесбійського руху з більш ширшим феміністичним рухом зріс</p> <p>-Точки дотику – спільні мирні зібрання, вихід з 1 правозахисної точки, об'єктами рухів є жінки і тема прав жінок</p>	<p>-2017-2018 роки – через кампанію правих феміністичний рух намагався сильніше відмежуватися від ЛГБТ-спільноти</p> <p>-Спроба закриття видимості лесбійкам навіть на «феміністичних» подіях</p> <p>-Вплив соціалізації на те, що лесбійки транслюють патріархальні стереотипи</p> <p>-Конфлікти – небажання асоціюватися з ЛГБТ-рухом і більш старих жіночих організаціях, питання включення/не включення транс*людей</p> <p>-Може бути вплив упередженості та стереотипів, але тут мова йде про особистісний фактор</p>

Таблиця В.17

Інформантка 9 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Координаторка «Прайд Хаб» у Харкові, організаторка Тижнів Жіночої Солідарності, ХварківПрайду, регіональна координатора проекту «Різні Рівні»</p> <p>-Долучилася в 2018 році, до того працювала в «Червоному хресті», де стикалася з негативним і упередженим ставленням через свою ідентичність та публічну позицію – «допомагала іншим, але не відчувала співучасті з боку колег»</p> <p>-Працює в лесбійсько-феміністичній організації «Сфера»</p>	<p>-Стикалася з гомофобними жартами з боку друзів і оточенням з не-ЛГБТ-спільноти</p> <p>-Більше стереотипів та нерозуміння щодо лесбійок</p> <p>-Після ХарківПрайду у 2019 році – знизився рівень ненависті та зміна ставлення в «групи, яка має щось свідоме в голові»</p> <p>-Піл час ХарківПрайду не могла знайти охорону та жодного автобуса з приватних компаній через гомофобію та небажання співпрацювати з ЛГБТ-організацією</p>	<p>-Спротив лесбійок з не-активістської спільноти масовим заходам і Прайду</p> <p>-Нема окремого руху, більш видимі в загальному русі за права ЛГБТ-людей</p> <p>-Діяльність - є лесбійські заходи, але це більше про нетворкінг і дозвілля, більше займаються феміністичним і ЛГБТ-питанням</p> <p>-Цілі – рівні права та можливості, рівний доступ до них, відсутність насильницьких проявів, легалізація одностатевих шлюбів/цивільних партнерств + захист прав жінок, бо лесбійки стикаються з подвійною дискримінацією і як жінки, і як лесбійки</p> <p>-Перешкоди – діяльність правих організацій, які чинять фізичне насильство, емоційне вигорання в активістському середовищі</p>

Інформантка 9 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм – це про справедливість і про повагу і про жінок</p>	<p>-Спільні теми – бажання бути в безпеці, порушення прав і недостатня кількість можливостей</p> <p>-Віра в посилення співпраці та мінімізацію розподілу на феміністичний і лесбійський рухи</p>	<p>-Неприйняття чи непорозуміння з феміністичною спільнотою не пригадує</p> <p>-Лесбійки-нефеміністки – їхній фокус в іншому місці, не на проблемах, які вирішує фемінізм; не про те, що не приймають, а про те, що не задумувалися</p>

Інформантка 10 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Приєдналася в 2014-2015 роках, волонтерила в безпеці на КиївПрайді 2015 року з переїздом до Києва з Луганськ</p> <p>-Хотіла захищати свої права та своєї спільноти, тож коли можливість з'явилася, долучилася до активізму</p>	<p>-Сприйняття як «люди, які ставляться під питання», відсутність видимості лесбійок: репрезентація сексуалізована і стереотипна, маргіналізація і прихованість</p> <p>-В Луганську не було активізму в цьому напрямі, були лише закриті групи друзів/подруг</p> <p>-ЛГБТ-рух зародився з ВІЛ-сервісу, тому більше ресурсів було у геїв-чоловіків, ніж у лесбійок – економічна нерівність</p>	<p>-Зростає видимість, але і більше насильства через це; більше включення молоді та підлітків у активізм</p> <p>-Лесбійки як локомотиви ЛГБТ-руху, але їх права були за залишковим принципом, більш видимі активістки</p> <p>-Цілі – боротьба за права жінок і лесбійок (захист від насильства, репродуктивні права...), питання юридичного оформлення стосунків</p> <p>-Перешкоди – розкол всередині через відсутність загального розуміння та загального порядку денного, платформи в ЛГБТ-русі, зовнішній спротив консервативного та правого руху, стереотипи та упередження в суспільстві</p>

Інформантка 10 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм - «це не те, що у вас між ніг, а те, що у вас між вух», система цінностей, погляду на світ, пріоритетів</p>	<p>-Точки дотику – захист від насильства</p> <p>-Віра в поєднання через схожі і спільні теми гендерної рівності</p>	<p>-Неприйняття в межах феміністичної спільноти пов'язані з браком знань та стереотипами + уявленнями про «правильний» жіночий досвід і «правильний» фемінізм</p> <p>-Стереотипи серед лесбійок – людям легше існувати, коли існують якісь кліше і стереотипи в процесі ідентифікації</p> <p>-Конфліктні питання – гомофобія в межах спільноти, яке ґрунтується на уявленні про «справжню жінку», транс*повістка</p>

Інформантка 11 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-В Україні почала з 2015 року, в Росії – з 2010 року, коли закохалася в дівчина та зрозуміла різне ставлення суспільства до своїх стосунків з дівчиною, ніж до попереднього шлюбу з чоловіком</p> <p>-Почала з волонтерства в ком'юніті-центру, потім організувала акції та інші заходи. За феміністичну діяльність потрапила під нагляд російського центру з боротьби з екстремізмом</p>	<p>-За останні 10 років покращилося становище та ставлення до ЛГБТ-людей, але є контекст щодо мізогінії та прав жінок, який перехресно має вплив на становище лесбійок</p> <p>-Зростання мейнстрімності ЛГБТ-порядку денного зі зростанням видимості</p> <p>-Раніше – менше видимості та більш закрита і спільнота, і суспільство загалом</p>	<p>-Менша видимість лесбійок і підтримка конкретно лесбійок, ніж ЛГБТ-руху загалом</p> <p>-Менше несприйняття лесбійок зі зростанням захисту прав жінок у суспільстві</p> <p>-Прояви діяльності – змішаність з ЛГБТ-активізмом і феміністичним порядком денним, регіональний активізм («Сфера», «Феміністична майстерня», «Інша»)</p> <p>-Теми та цілі – видимість, безпека, ресурси</p> <p>-Перешкоди – Зовнішні (проблеми з інституційного боку (укладання шлюбу, питання дітей і здоров'я), вплив пандемії на діяльність організацій, нестача активного лобювання лесбійської повістки на державному рівні), Внутрішні (менше ресурсів у лесбійської спільноти і місця для лесбійської повістки в діяльності ЛГБТ+ організацій, лесбофобія і мізогінія в межах ЛГБТ-руху з боку гомосексуальних і транс*чоловіків)</p>

Інформантка 11 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм – це практика прийняття себе, практика говоріння, що не подобається в суспільстві та практика, спрямована на зміну суспільства. Усвідомлення, що заважає реалізації в різних напрямках життя і зміна цього</p>	<p>-Точки дотику – перехресна дискримінація та перехресність проблем, невидимість проблеми насильства щодо жінок і несерйозне ставлення суспільства до цього (і в межах гетеросексуального шлюбу, і серед лесбійок); фемінізм – це рух свободи, тож більше лесбійок можуть прийняти себе через фемінізм.</p> <p>-Віра в об'єднання зусиль щодо безпеки та видимості</p>	<p>-Неприйняття – небажання, щоб лесбійки йшли поруч на Марші жінок*, гомофобія з боку окремих «гендерних експертів»</p> <p>-Лесбійки не-феміністки – упередження та нерозуміння і необізнаність щодо фемінізму, а також внутрішня гомофобія</p> <p>-Конфлікти – знецінювання лесбійських питань та гомофобія</p>

Інформантка 12 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Одеса, волонтерка одеського підрозділу «Гей-Альянс Україна», брала участь в організації ОдесаПрайдів -Приєдналася до активізму з 2015 року з долучення до волонтерства в рамках Queer Home</p>	<p>-Погіршення стану з пандемією та деякими політичними процесами в 2020 році (напад на ОдесаПрайд у 2020 році та напади на Queer Home протягом осені 2020 року)</p>	<p>-Загострення ситуації з праворадикальними та гомофобними рухами та їхньої безкарності, менша готовність представників місцевої влади та поліції йти на співпрацю</p> <p>-Діяльність – лесбійські рухи більш активні в Одесі, попри те, що «Гей-Альянс» не є лесбійською організацією</p> <p>-Теми – злочини на ґрунті ненависті, дискримінація в суспільстві</p> <p>-Перешкоди – праворадикальні групи та їхня безкарність, пандемія, яка знижує можливість збиратися разом та активної діяльності в офлайн-форматі, більша несприйнятливості і страх чогось нового у суспільстві, зростання градусу агресії і ксенофобії в суспільстві</p>

Інформантка 12 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм – не вважає себе частиною 1 гілки фемінізму, але загалом вважає себе феміністкою</p> <p>-Фемінізм – це встановлення рівності, справедливості</p> <p>-Прийняла і фемінізм, і лесбійську ідентичність водночас</p>	<p>-Точки дотику – рухи борються за рівність і свободу. ЛГБТ-рух без феміністичного руху неможливий, бо феміністичний рух зробив багато для його розквіту і навпаки</p>	<p>-Є люди, які можуть бути лесбійками і не феміністками, а є люди, які є феміністками, і можуть бути гомофобними</p> <p>-Неприйняття фемінізму серед лесбійок – інтерналізована внутрішня мізогінія, прийняти в собі феміністку може бути складніше, ніж лесбійку – гендерні ролі в парах</p> <p>-Конфліктні питання – спірне питання щодо транс*жінок (у межах однієї феміністичної онлайн-спільноти), гомофобні закиди від окремих феміністок через власні упередження та стереотипи, конфлікти за фінансування, посилення та сприйняття від влади, уряду, донорів, спільноти (перетягування на рівні ресурсів)</p>

Інформантка 13 (частина 1) - Досвід долучення та розуміння становища лесбійського руху в Україні

Місто, час та умови долучення	Загальне становище зі сприйняттям лесбійок у с-ві та ЛГБТ-русі	Портрет лесбійського руху: цілі, тактики, здобутки та опоненти
<p>-Центр «Наш світ», активістка та волонтерка з Житомира, керується принципом «Хто як не ми»</p> <p>-Долучилася в 2016 році до координування Queer Home у Житомирі; до того не розуміла значення активізм в принципі</p> <p>-Зараз займається проектами, спрямованими на ЛБ-жінок у регіонах</p> <p>-Мотивація – загострене відчуття несправедливості та бажання заступатися за слабших, допомогти тим, хто не прийняли себе, допомогти суспільству розуміти і сприймати ЛГБТ-людей, допомагати постраждалим від насильства на ґрунті нетерпимості за ознаками СОГІ</p>	<p>-ЛБ-жінки в регіонах невидимі і живуть розрізнено, «самі по собі», не знають про діяльність ЛГБТ-руху та залишаються в тіні; стикаються зі стигматизацією та дискримінацією, особливо, коли стає відомо про їхню сексуальність</p> <p>-Велика кількість злочинів на ґрунті ненависті, зокрема в публічних місцях; іноді поліція бере участь у шантажі і переслідуванні</p> <p>-Раніше лесбійський рух був не таким видимим у ЛГБТ-спільноті, як зараз</p> <p>-Вороже і агресивне ставлення в суспільстві</p> <p>-На момент відкриття Queer Home було більше людей, які були готові долучатися, коли він закрится, «всі розбіглися, і залишилося декілька активістів»</p>	<p>-Нема лесбійського руху для спільноти, «є рух для окремих лесбійок»</p> <p>-5 років тому – організація різних заходів, участь у заходах «для своїх», організація лесбійських і феміністичних таборів; зараз мало активностей суто лесбійського руху</p> <p>-Цілі – підвищення видимості лесбійок у активізмі, ЗМІ, політиці, академічній сфері, професіях і суспільстві в цілому; об'єднання лесбійок з різними ідентичностями та досвідами, включно з тими, хто не є активістками і проживають в «глибинці» та сільській місцевості; привернення уваги до дискримінації жінок і визначення потреб лесбійок</p> <p>-Виклики – більшість ґарнтів іде саме на ЛГБТ-рух, а точніше, на МСМ і транс*людей, мало проектів саме для ЛБ-жінок, відсутність фінансування для проектів, відсутність доступних комплексних і реальних даних досліджень про життя лесбійок, труднощі в побудові руху в інтересах соціальної групи, інтереси якої протягом тривалого часу замовчувалися</p>

Інформантка 13 (частина 2) - Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів в Україні

Власне розуміння фемінізму	Прояви інтерсекційності в діяльності феміністичного та лесбійського рухів	Конфліктні питання всередині спільноти та у взаємодії з феміністичним рухом
<p>-Фемінізм – рівноправ'я між статями незалежно від сексуального життя, тіла, походження та віросповідання; не прихильниця радикального фемінізму</p>	<p>-Спільне питання прав жінок і насильства, але зараз такої взаємодії бачить мало</p>	<p>-Інтерналізація та екстерналізація токсичної маскулінності деякими лесбійками + гомофобія серед деяких феміністок</p> <p>-Бажання деяких гетеросексуальних феміністок дистанціюватися від лесбійської тематики</p> <p>-Лесбійки-нефеміністки – брак знань про фемінізм, особливо ті, хто живуть у менших містах та регіонах; вплив ставлення самих феміністок; вплив міфів і стереотипів; нема просвітницької діяльності серед лесбійок</p>